

וילכו שניהם יחדיו

בו נקבצו אגדות, מדרשים ועצות בענייני חינוך הבנים
הרב דוד גבריאל שליט"א - הסכמת מרן רבינו עובדיה יוסף שליט"א

[הקדמת המחבר](#)
[שמע בני מוסר אביך](#)
[הדרך הישרה](#)
[הרחק מחבר רע](#)
[שלא לומר לילד יותר מדי לא](#)
[מהות הילד](#)
[אהבת תלמידי חכמים](#)
[התעלמות מועילה](#)
[שמאל דוחה, ימין מקרבת](#)
[אין תחליף להורים](#)
[ילדותם של ילדים](#)
[לא לישון בעצב](#)
[חינוך ילדים על מי מנוחות](#)
[בושת פנים לגן עדן](#)
[מדבר שקר תרחק](#)
[הסר כעס מלבך...](#)
[עת רצון](#)
[מעשה אבות](#)
[גם כי יזקין לא יסור ממנה](#)
[חיצוניות מעוררת את הפנימיות](#)
[המלחמה על הזמן הפנוי](#)
[בן יזכה אב](#)
[הקשר המשפחתי](#)
[שלא לנסות את הילדים](#)
[הרחקת הילדים ממידת הגאווה](#)
[כי איך אעלה אל אבי](#)
[ויעקב איש תם יושב אהלים](#)
[שמור על הפקדון](#)
[האהבה ותוצאותיה](#)
[בן סורר ומורה](#)
[השקפת התורה](#)
[גדרות למקננו וערים לטפנו](#)
[גדול המחטיאו מההורגו](#)

כתרה של תורה
לתת לילד בטחון
בנעריו ובזקניו נלך
חנוך הילדים למורא רבך כמורא שמים
בניך סביב לשולחןך
בני אם תקח אמרי
מפי עוללים ויונקים יסדת עוז
לא יגעו לריק
תורה צוה לנו משה
הוכח תוכיח
יום הדין
מידת הגזל
ולזה קוראים חינוך
שלא לפגוע בילדים
צער גידול בנים
דבר בעתו מה טוב
להיות אמא
שלא להפלות בין הילדים
לא המדרש עיקר אלא המעשה
צאי לך בעקבי הצאן

הקדמת המחבר

מודים אנחנו לך שאתה הוא ה' אלהינו וברוך צורנו שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו, חיבור זה נתחבר בסיעתא דשמיא, משום שבביתנו שוחחנו רבות בנושא של "איך לחנך את הילדים על הצד הטוב ביותר" ותמיד רצינו ועדיין רוצים שילדינו יהיו עושים רצון ה' בדרך נעימה בשמחה ובאהבה.

אין אנו מחנכים במקצוענו, אולם הרצון העז שלנו שילדינו יתחנכו בדרך טובה דחף אותנו לכתוב חיבור זה על מנת לעורר את עצמנו ואם אפשר גם את האחרים הרוצים גם כן לחנך את בניהם בדרך התורה והמצוות.

אין אנו באים לומר מה צריך לעשות אלא רק לתת חומר למחשבה וכן אהבה לענין (חינוך הילדים) כיון שהאהבה מקילה על ההורים להתגבר על הקשיים שבדרך...

כמו כן השכר שעתיד כל אחד מן ההורים לקבל מאת ה' יתברך לעתיד לבא לא ישוער, כמו שכתוב: "והמשכילים יזהירו כזהר הרקיע ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד". אלו מלמדי תינוקות של בית רבן. ולמה אמר "ככוכבים"? כי הכוכבים נראים קטנים מרחוק, אולם האמת היא שכל כוכב גודלו כגודל כדור הארץ ויותר (בשם הרב צדקה זצ"ל). כך לגבי אלו העוסקים עם תינוקות שנראה כאילו הם עוסקים בקטנות אולם כל תינוק הוא בעצם עולם שלם ובעצם הם מתעסקים בגדולות. כאן מדובר במלמדי תינוקות העוסקים עמהם מספר שעות ביום ששכרם לא ישוער.

ההורים שימים ולילות נמצאים עם הילדים וטורחים עבורם ב"צער גידול בנים", על אחת כמה וכמה ששכרם גדול מאוד.

ושמעתי בלשון מליצה: מנין לצער גידול בנים מן המשנה? שנאמר: "כשנכנס אב ממעטין בשמחה" פרוש: כאשר אדם נעשה אב הוא שמח פחות בגלל "צער גידול בנים".

פרוש אחר: כשנעשה אב קשה לו לצאת מן הבית לשמחות כיון שצריך להיות יותר עם הילדים.

עוד רואים בפרשת תולדות (בראשית כ"ה פס' כ"ב): "ויתרוצצו הבנים בקרבה ותאמר אם כן למה זה אנכי, ותלך לדרוש את ה'".

פירש רש"י: "ותאמר אם כן גדול צער העבור למה זה אנכי מתאוה ומתפללת על ההריון ותלך לדרוש את ה' הלכה לישיבת "שם ועבר" ושם הסבירו לה מהו השכר של "צער גידול בנים" ואיזה בן עתיד לצאת ממנה. שמחה רבקה ונרגעה.

שמע בני מוסר אבין

הרבה ציוויים כתובים בתורה בעניין חינוך הילדים. על האב נאמר (דברים ו"ז): "ושיננתם לבניך", (דברים י"א, י"ט): "ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם" ועוד כתוב במשלי (כ"ב, ו'): "חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא

יסור ממנה", ועל הבן נאמר (משלי א"ח): ,שמע בני מוסר אביך ואל תיטוש תורת אמך". לכן על האב מוטלת החובה לחנך. ועל הבן להתחנך. או בצורה אחרת, על האב להשמיע ועל הבן לשמוע.

כמו כל מצוה מהתורה או מדרבנן, שצריך לקיימה בכוונה מלאה, מכל הלב ובשמחה, כך גם מצוות חנוך הילדים כי לא שונה היא משאר המצוות, ויותר מזה צריכים אנו במצווה זו הקפדה מרובה מכיוון שהשפעתה היא לטווח ארוך ולדורי דורות ועליהם אמרו חז"ל: "אם אין גדיים אין תיישים" ושמעתי בשמו של הרב אליעזר מן שך שליט"א שאמר שכל ילד יהודי הוא ספק גדול הדור. לכן התייחסותינו למצוות חינוך הילדים צריכה להיות ביראה כמו למצוות שבת, פסח, סוכות, יום כיפור, וכו'...

לכן צריכים ההורים לסייע זה לזו במצות החינוך ולא להטילה כמשא כבד על כתף אחד מבני הזוג כמו שכתוב (ישעיה מ"א, ו'): "איש את רעהו יעזרו ולאחיו יאמר חזק" וכדי להגיע למצב זה, הדרך היא דרכי נועם להסביר לילד בשפה ברורה ונעימה את רצון הבורא יתברך ועבודתו כדי שיכנסו הדברים לאוזן מבין "וכל ערום יעשה בדעת". וכשם שיש מצוה לומר דברים הנשמעים כך מצוה שלא לומר דברים שאינם נשמעים, לכן צריך לשקול כל מילה במאזניים לפני שמוציאים אותה מן הפה ולהזהר לומר דברים המתקבלים על לב הילד, ש"מוות וחיים ביד הלשון" ולפעמים אפשר לקלקל עד שקשה מאוד לתקן, וכשמוכיחים את הילד צריך להוכיח בצורה כזו שהילד ידע שרוצים אך ורק לטובתו, לתקן דרכיו ומצוותיו ולא חס ושלום לשבור רוחו של הילד כי מטרת התוכחה היא להדריכו בדרך התורה.

רבנו יונה בפירושו על משלי הסביר את צורך המוסר וההוכחה המתמדת של ההורים את הילדים מפני ששכלו של הבן אינו מושלם ויצר לבו רע מנעוריו ואינו יכול להתגבר על תאוותיו מבלי שירגילו אותו לכך, מכיוון שההרגל נהפך לטבע. לכן אם ההורים ירגילו את הילדים להתגבר על התאוות וישרישו בהם מידות טובות, אז יוקל עליהם בבגרותם להמשיך באותה הדרך הטובה שהקנו להם הוריהם. וההורים בשכלם המושלם יוכלו יותר להדריך ולעזור לו להשלים את חסרון היצר הטוב, שבא רק לאחר י"ג שנה. אך אם עושים את זאת בקטנות מה שנקרא בלשון חז"ל "גירסא דינקותא" אינו נשכח בקלות ונטבע עמוק בתוך לבו של הילד.

דוגמא לעניין זה רואים מן המעשה שהיה לאחר השואה: הרבה יהודים נלקחו לכנסיות מגיל ינקות וגדלו כנוצרים לכל דבר ואפילו הם עצמם לא ידעו שהם יהודים ולא היה ניתן להבחין (כלפי חוץ) מיהו יהודי.

צדיק אחד שהיה מנסה לברר ולהציל את הילדים האלה מהשמדה רוחנית, ניגש לבעל הכנסיה הכומר הראשי (ימח שמו) וביקש ממנו שיתן לו

את הילדים, והכומר שאל אותו איך הוא ידע מי הוא יהודי ומי לא יהודי, וחץ מזה עכשיו מאוחר והם רוצים לישון וכו'...

אמר לו הצדיק: "תן לי רק כמה דקות ואני אברר מי מהילדים הוא יהודי ומי לא".

הכומר שהיה בטוח שבודאי לא יצליח לברר בכמה דקות, הסכים לבקשת הצדיק.

נכנס הצדיק לאולם וקרא בקול רם: "שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד".

ומתוך מאות הילדים, רצו אליו עשרות ילדים יהודים וצעקו: "מאמא, מאמא" (אמא, אמא) וזאת בזכות "קריאת שמע" שהיתה קוראת להם אמם בכל ערב לפני השינה בזמן שהיו בעריסות.

חשיבות החינוך מגיל ינקות מרומז במשלי (כ"ב, ו'): "חנוך לנער על פי דרכו... על "פיו", כוונתו על פתח (התחלת דרכו). ויהי רצון שהקב"ה יעזור לנו ושבברינו יתקבלו באזני בנינו.

הדרך הישרה

צריכים ההורים להדריך את הילדים בדרך הישרה ואם צריך להוכיחם צריך שההוכחה תהיה בנחת ובחכמה ועל זאת נאמר (משלי ג', י"ז) "דרכיה דרכי נועם, וכל נתיבותיה שלום". יסוד חשוב במצווה זו נאמר במשלי (ט"ו ח') "אל תוכח לץ פן ישנאריך, הוכח לחכם ויאהבך" וראיתי פירוש פסוק זה בשם הרב הגאון המקובל ר' מרדכי שרעבי זצ"ל וכך הוא: "אל תוכח לץ", כלומר בשעה שאתה מוכיח אדם אל תוכיחו כאילו אתה מוכיח ליצן "פן ישנאריך" אלא "הוכח לחכם" כלומר תוכיח אותו כאילו אתה מוכיח חכם גדול בכבוד, בשבחים וכו' ואז "יאהבך".

ומכיוון שהאדם מצווה להוכיח כל איש ישראל, חיוב ראשון במצווה זו, הוא להוכיח לבני ביתו "שעניי ביתך קודמים" ולכן צריך האדם לשים לב להתנהגותם של הילדים בבית ובחוץ ולדאוג שיתנהגו כשורה כראוי לבני תורה היקרים המסולאים בפז.

ואמרו חז"ל (שבת נ"ד): "מי שיש בידו למחות באנשי ביתו ואינו מוחה נתפס על עוון אנשי ביתו". ומבואר עוד שגורם מיתה לבניו אם לא מוכיחם. זאת מבואר ברש"י (במלכים א', ו') שכתוב על אדניה בן חגית אשת דוד "ולא עצבו אביו מימיו לאמר מדוע ככה עשית וגם הוא טוב תאר מאוד ואתו ילדה אחרי אבשלום". ופירש רש"י זצ"ל "ולא עצבו, לא הכעיסו ללמדך שהמונע תוכחה מבנו מביאו לידי מיתה. לכן ראוי על כל אדם שרואה חס ושלום דבר מכוער שלא עפ"י רוח היהדות בבני ביתו מצוה וחובה קדושה עליו להוכיחם בדרך אשר יקבלו את תוכחתו ולא למעט בתוכחות וצריך הרבה רחמי שמים שתוכחותינו יתקבלו ברצון ויכנסו לאוזן שומעת. וה' יעזרנו על דבר כבוד שמו ושנזכה להרבות כבוד שמים בעולם, אמן ואמן.

הרחק מחבר רע

ישנם כמה דברים שאדם יהודי החרד לדבר ה' ולגורל ילדיו צריך לשמור ולהקפיד והם: שילדיו היכן שהם נמצאים שלא יתרועעו ויפגשו עם ילדים אשר אינם בכי טוב ובאים מבתים שאינם מבוססים בריח התורה, או אפילו יש תורה בבתיהם, אלא שהוריהם אינם מקפידים על חינוך ילדיהם, שזהו דבר המקלקל ומשחית את מידות הילד וערכיו, דבר זה פשוט, ואין צורך להביא לו ראיה.

אלא לחיזוק ראיתי להביא ראיה קטנה מן התורה על הפסוק (בראשית ל"ב ד') "וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו ארצה שער שדה אדום" ושם מבואר שיעקב שלח לעשו מלאכים ממש (לפי פרוש רש"י) להודיע לו כמה הודעות.

ומהרב "יעקב חיים סופר" שמעתי שלכאורה נשאלת השאלה, מדוע יעקב שלח מלאכים ולא בני אדם שליחים? וזה כמובן לא היה חסר לו, אלא אמר הרב שיעקב אבינו עליו השלום הקדוש והטהור ידע בחכמתו שאדם אשר ישלח לעשו יוכל עשו לקלקלו ואפילו לא ידבר איתו, שראית פני רשע משפיעה לרעה לכן שלח יעקב אבינו מלאכים ממש, שלא יושפעו ממנו כלל. עוד נקודה חשובה בפרשה לחיזוק. בפסוק ה' כתוב: "ויצו אותם לאמר כה תאמרון לאדני לעשו כה אמר עבדך יעקב עם לבן גרתי ואחר עד עתה".

פירש רש"י: כלומר "עם לבן גרתי, ותרי"ג מצות שמרתי ולא למדתי ממעשיו הרעים". ובאמת, עשרים שנה יעקב נמצא אצל אדם רשע כלבן, ולא למד ממעשיו, ואת זאת לא קל לעשות בכלל. אם כן מה היה סוד ההצלחה של יעקב אבינו? ונראה לי בסייעתא דשמיא ההסבר טמון במלה "גרתי" כלומר גר הייתי אצל לבן, גר שבא לארץ לא לו, ארץ אשר שפתה זרה לו ולא מבין את תושביה וממילא לא מתחבר איתם ולא לומד ממעשיהם. כך נהג יעקב אבינו כלפי לבן ושכניו הרשעים (כמאמר חז"ל "אוי לרשע ואוי לשכנו") כמו גר עשה עצמו כמי שאינו יודע שפתם וממילא אינו מתחבר איתם ופשוט הוא שבחברה של אנשים בעלי לשון הרע או שאר אנשי בליעל כדאי מאוד להראות לאנשים כאילו איננו יודעים שפתם ולשונם וכמו שכותב ה"חפץ חיים" בספרו (פרק א' הלכה ז' עיין שם באורך) ועל זה אמרו חז"ל: "מוטב לאדם שיקרא שוטה כל ימיו ואל יהיה רשע שעה אחת לפני המקום". וה' יזכנו להתחזק בעבודתו אמן ואמן.

שלא לומר לילד יותר מדי לא

צריך להשתדל שלא להשתמש מדי עם הילדים במילה: "לא"! כי בדרך כלל "לא" יוצר "כן" כך דרכם של ילדים, ואפילו של מבוגרים. לדוגמא: יש הורים שאינם רוצים שהילדים יאכלו דברים מתוקים יותר מדי ולכן כדי להפרישם אומרים להם שזה לא טעים וכדומה.

אבל באמת אם יאמרו לילד: "זה לא טעים!", "זה פויה!" זה לא ישפיע על הילד כלל כי בפועל זה מתוק לחיכו.

אלא צריך לומר לילד: "נכון שזה טעים, אבל לא יותר מדי". וזה יכול להשיג את המטרה יותר טוב כי הילד רואה שאבא אומר לו דברים נכונים שזה מתוק וטעים ומסביר גם למה יותר מדי ממתקים לא טוב לאכול, זה יכול לגרום לילד לפרוש מזה לבד בעצמו.

הרבה הורים שואלים את אותה השאלה והיא, איך להסביר לילדים שאסור דבר זה ואסור לעשות כך? הרי רוב העולם עושים כך ולמה אני לא? ויש גם בתוך החרדים שדברים מסוימים האחד מתיר לבנו והאחר אוסר לבנו והילד אומר: "אבל החבר שלי מהתלמוד תורה עושה כך וכך ולמה אני לא"?

צריך להסביר לילד בפשטות ש" ככל שדבר חשוב יותר כך שומרים עליו יותר, ואתה בני חשוב לי יותר מכל דבר אחר, כי ככול שדבר יקר יותר, כך שמירתו מרובה יותר, לא מוכרים אותו ברחובות ולא בשוק ולא במקום פרוץ אלא במקום מסודר, נקי, מקום שקונים שם אנשים חשובים ומכובדים. כך אתה בני, אינך יכול להסתובב בכל מקום, לאכול כל אוכל ולהתנהג ככל הילדים, כי צדיק אתה בני".

ועוד דוגמא: ראה בני, כמה צדיקים יש בעולם? כמה פוסקי הלכה יש בעולם? כמו שאמרו חז"ל (מדרש קהלת רבתי פרשה ז' מ"ס): "אחד מאלף יוצא להוראה", "מכאן תבין בני, המעט מראה על חשיבות כמו שנאמר בתורה, שהקב"ה בחר בעם ישראל שהם המעט", ועוד "אדם מתפעל מדבר מיוחד ולא מדבר שיש ממנו הרבה". "כך הקב"ה, ממי מתפעל? ממך בני! עם הכיפה והציצית, המצוות והתורה שיש בך, כי אתה המיוחד והחשוב ביותר".

נחזור לעניננו, ילד שמונעים ממנו דבר המותר, יותר מדי, גורמים לילד שימשך יותר לדבר ובדרך כלל כשנותנים לילד דבר מסוים כמה פעמים הוא לבד מואס בדבר (אינו רוצה אותו יותר).

ומעשה שהיה, אשה אחת לא רצתה שבנה יאכל ממתקים ומנעה ממנו בכל תוקף את זאת. יום אחד נודע לה שבנה גנב ממתקים מהמכולת. נשאלת השאלה: האם תוצאה כזו עדיפה חס ושלום?!

ועוד לימדנו דבר זה שלמה המלך ע"ה, שהרי דוד מלך ישראל (מלכים א' פרק ב' פס' ח"ט) ציוה את בנו שלמה שידאג להרוג את שמעי בן גרא. ושלמה, מה עשה? אמר לשמעי בן גרא, קח עבדים וארמון מפואר בירושלים, ורק אסור לך לצאת את ירושלים, כי ביום שתצא את ירושלים, מות תמות! ואנשים שידעו שדוד המלך ע"ה ציוה לשלמה בנו להורגו, לא הבינו את שלמה שלכאורה נותן לו חיים ולא מוות. אך שלמה ידע בחכמתו שדבר שאסור לאדם, האדם מתאווה לו ונמשך אליו יותר. ובאמת למה שציפה שלמה שיתקיים, אכן התקיים, ושמעי בן גרא יצא מירושלים ושלמה קיים את צוואת דוד אביו והרגו.

מכאן אנו למדים, אם במבוגרים, כך קל וחומר בילדים ועוד למדים אנו דבר זה מהמן הרשע שכולם כורעים ומשתחווים לו ורק מרדכי היהודי לא קם ולא משתחוה לו. ויאמר המן: "וכל זה איננו שווה ל"י" (אסתר ה' י"ג) כלומר, אפילו שזכה בעושר וכבוד מכל האנשים חוץ מאחד, לא שווה לו כל זאת כלום, וזה בגלל סירובו של מרדכי להשתחוות לו, לכן עוזב המן את כולם וניגש רק למרדכי. אנו למדים מכאן ש"לא" מושך תשומת לב ולבסוף יכול להפוך ל"כן", כך הוא טבעו של הילד, לפי כך צריך שלא להשתמש יותר מדי במלה "לא", וכשכבר אומרים "לא" צריך שזה יהיה "לא" בלא פשרות, ולא כמו אותם ההורים שאומרים לילד על דבר מסוים "לא" והילד אומר "כן" ואחרי כמה פעמים האמא נשברת

מהנדנודים של הילד ואומרת "טוב, נו קח, רק עזוב אותי, קח ולך".
ובאמת האמא איבדה את השליטה על בנה.

עוד דבר ששמעתי בשם הרבנית גבאי שתחיה, ש - "צריך לדעת שהילד
מנסה את האמא ובוחר אותה לגבי הפעמים הבאות, לפיכך צריך לעמוד
בנסיונות אלה ולדעת שזה בנין אב לכל החיים "והבא לטהר מסייעין
אותו מן השמים".

וכדי לחזק את הנשים בחינוך ולהשתדל יותר בזאת, אמר שלמה המלך
ע"ה: "בן חכם ישמח אב ובן כסיל תוגת אימו". ואומר על זאת הרב
שלום משאש שליט"א שאת הכשלון בחינוך הבן תולים באם והראיה
מישמעאל שכתוב בו: "אשר ילדה הגר... " וביצחק כתוב: "אברהם
הוליד את יצחק" ששייכו את צדקותו של יצחק לזכותו של אברהם, לכן
האשה שהיא עיקר הבית, ועיקר חינוך הילדים הוא ממנה, צריכה תמיד
להתחזק בכך, ובאמת שכאשר אחר כך קוצרים את הפירות, אז רואים
שההשקעה היתה כדאית". וה' יעזרנו על דבר כבוד שמו אמן ואמן.

מהות הילד

ידוע הדבר ששמו של האדם גורם משפיע הוא לגבי עתיד הילד הן לטוב,
הן למוטב. לכן גם אמרו חז"ל שלא לקרא לילד בשמות כגון "נמרוד"
וכדומה.

על דבר זה אמר שלמה המלך ע"ה בחכמתו: "שם רשעים ירקב". אם כן
צריך אדם למצוא לבנו שם המתאים לצדיק וכן גם בקריאת השם צריך
הוא לכוון לשם שמים.

קצת רמז לזאת, כתוב בתורה (בראשית ה' כ"ט): "ויקרא שמו נח לאמר זה
ינחמנו ממעשינו ומעצבון ידינו מן האדמה אשר אררה ה'",

ופירש רש"י: "זה ינחמנו, יניח ממנו את עצבון ידינו. עד שלא בא נח לא
היה להם כלי מחרשה והוא הכין להם את המחרשה, והיתה הארץ
מוציאה קוצים ודרדרים כשזורעים חטים, מקללתו של האדם הראשון,
ובימי נח נחה".

רואים אנו ששמו של נח ניתן לו על שם עבודת האדמה אשר נהייתה יותר נוחה ובאמת נח נעשה חולין (כלומר ירד מגדולתו) בעסקו באדמה שנאמר: "ויחל נח איש האדמה ויטע כרם" ושם נעשה הקלקול כידוע. לכן צריך האדם למצא שמות של צדיקים לבניו ובנותיו בכוונה שבנו יהיה עבד נאמן לבורא עולם.

ונראה שאם נח במקום לנטוע כרם היה בונה בית מדרש, או תלמוד תורה (שהרי אז היה חנוכת העולם ואלו היו מעשים ראשונים עלי אדמות אחר המבול) היה העולם נהפך לרוחני יותר' ומכיון שנח התחיל במעשה השייך לארץ ולגשמיות נעשה העולם יותר גשמי.

נמצאנו למדים שלהתחלה ישנה הרבה חשיבות בכל דבר ודבר ושמעתי מהרב אליעזר בן דוד שליט"א שזוהי גם הסיבה מדוע דבר ראשון אומרים בבוקר "מודה אני וכו'..." "לפני נטילת ידים בכדי שתחילת היום תהיה בדיבור השייך להמלכתו ולעבודתו יתברך. לכן באופן כללי אנו צריכים לדעת שההתחלה בכל דבר, חשובה היא מאוד.

לכן ישתדל אדם להקפיד על ילדיו ולחנכם לעבודתו יתברך, וצריך לתת להם את הבסיס הנכון ולהרגילים לברוח מהבלי העולם הזה, או לכל הפחות להמעיט אותו ולכערו בעיניהם, וכל שכן לא להראות לו התלהבות לכסף, נכסים, כלי בית (כלומר אם נשבר חפץ בבית לקחת את זה בקלות) וכו'...

ולעומת זאת להראות לילד יותר התלהבות מן התורה, תלמידי חכמים, גדולי הדור, ספרי קודש וכל דבר שעיקרו קדושה, והילד שרואה שכל אהבת אביו היא לכוון זה, שואף הוא לשם גם כן.

ובהקשר זה ראיתי בחוברת של כנס התעוררות בשם הרב קרלינשטיין:

"מעשה נפלא מאחד מהעשירים הגדולים, שקראו לו דייניס. הוא היה בתקופת מלחמת העולם הראשונה עשיר מופלג, מליארדר, והחזיק את כל הישיבות בליטא, ובפרט את ישיבת "נוברדוק".

אחר כך כשהגיעה המהפיכה הקומוניסטית, לקחו ממנו את כל מה שהיה לו, והוא נשאר עני מרוד, ממש עד פת לחם, עני ואביון. אך בזמן שהוא היה עדיין עשיר, לקח שני חתנים לשתי בנותיו, שהיו גדולי עולם:

האחד ר' אברהם יצחק בלוד, והשני היה אחיו. ושניהם תלמידי חכמים גדולים: האחד ראש ישיבת טלז' והשני ר"מ בישיבה זו.

הוא אמר תמיד: "מכל העושר שלי לא נשאר כלום, אך שני יהלומים נשארו לי. אלו שני חתני"

ורבי אלחנן וסרמן הי"ד סיפר, שהוא היה צריך להגיע אליו פעם, כשהישיבה היתה במצב קשה, והוא הלך אליו כמה פרסאות, מהלך כמה שעות.

באמצע היה שלג כבד והוא היה מלוכלך מאד משלג ומבוץ. וכשהוא היה כבר באמצע הדרך החל לעשות חושבים עם עצמו, שכך אינו יכול להגיע לביתו של דייניס ולהכנס אליו, הרי כל ביתו מלא שטיחים יקרים וספות מהודרות, וכיצד יכנס באלו הבגדים? וכיצד ישב שם? הרי הכל יתלכלך! חשב רבי אלחנן שאולי יחזור לביתו, אך עשה חשבון שזה לא ישתלם שהרי חצי מהזמן הוא כבר ביטל. האם עכשיו יחזור לישיבה ויבטל יום נוסף בכדי לחזור אליו? אבל מצד שני מה לעשות? הרי הוא לא יכול להכנס כך לביתו של דייניס! אז מצא הוא עצה.

לאותו עשיר ישנה דלת כניסה ראשית, שדרך שם נכנסים לסלון, אך הוא שם לב באחד מן הביקורים שלו, שיש לו גם כניסה מן המטבח, שממש אפשר גם להכנס, ושם אין שטיחים, לכן החליט הוא להכנס דרך המטבח.

דפק הוא בדלת, קפצו שתי הבנות הקטנות ופתחו את הדלת וראו את ר' אלחנן וסרמן, ראש ישיבת ברנוביץ, שהכירו אותו. הן רצו בשמחה ובריקוד לאבא וקראו לו:

"ר' אלחנן הגיע, ר' אלחנן הגיע", שמחה וששון!

העשיר דייניס ניגש לדלת המטבח וראה את ר' אלחנן מגיע מהכניסה במטבח ולא הבין, למה הוא לא הגיע מהכניסה הראשית? הוא ניגש לר' אלחנן, ורבי אלחנן אמר לו: "שלום עליכם", ודייניס החל בוכה, ובוכה! ר' אלחנן לא ידע מה קרה, ועל מה הוא בוכה? והעשיר בקושי דיבר ואמר: "רבי, מה חטאתי? מה עויתי? ומה פשעתי? ולמה הרבי עושה לי כך?" חשב ר' אלחנן שמישהו דיבר עליו לשון הרע, ושאל אותו: "מה אני עשיתי רע? אני לא יודע משום רע שעשיתי. אדרבא, תמיד אנחנו בידידות, איני יודע מה עשיתי רע!"

אמר לו דייניס "הרבי קלקל לי את הבנות שלי!" נבהל ר' אלחנן: "כיצד קילקלתי את הבנות? איני מכיר אותן בכלל, ואף פעם לא דיברתי איתן, ואיך אקלקל אותן?"

אמר לו דייניס כך: "הבנות שלי רואות בבית כל היום כסף זהב, דולרים, כסף, ועוד כסף, סוחרים קונים ומוכרים, זה מה שהן רואות כל הזמן. אז פתאום שהבנות שלי תרצינה להתחתן עם בני תורה? הן תרצינה כסף, כי זה מה שהן רואות. אבל מה, דבר אחד הן יודעות היטב והוא שאצלי תורה היא יותר מכסף.

כאשר מגיע תלמיד חכם או זמן השיעור שלי, כשצריכים ללכת ללמוד, אז אפילו כשהבית מלא בסוחרים אני עוזב הכל והולך ללמוד, זה קודש! כסף, כסף, כסף, אבל תורה היא יותר מכסף. אבל מה עשה לי עכשיו ראש הישיבה? ראש הישיבה שלח אותן לקרא לי, ובכך הוא הסביר להן שהוא לא יכול להכנס דרך הדלת הראשית, כי הוא עם בוך ושלג והוא לא רוצה ללכלך את הבית. ומה הן יבינו כעת? שהשטיחים שלי שווים יותר מן התורה, מכבוד התורה של ראש הישיבה, את זה הן תראינה! ואם הן תקבלנה מושגים כאלה, הן נאבדות לעולם.

שאל אותו ר' אלחנן: "הבנתי, אבל מה אתה רוצה שאני אעשה עכשיו? אתה רואה איך אני נראה?" אמר לו דייניס: "אני רוצה לבקש מהרבי טובה: שהרבי יבוא איתי יחד מהדלת הראשית, וידרוך על השטיחים וישב על כל הספות והכסאות וילכלך הכל. שיראו ושיכנס להם בתודעה בראש ובעומק הלב שהתורה והישיבה, חשובים יותר מהשטיחים ומהספות ומהמשי, ויראו את זה בפועל".

סיפר ר' אלחנן: "לא היתה לי ברירה. ניגשתי ולכלכתי את כל הבית עם הבוך, כי כך רצה דייניס ולא עזב אותי. ובזכות זה זכה לשני היהלומים, שני חתנים גדולים".

לכן צריך האדם לגדל ילדיו על אדני התורה והיראה להתפלל על בניו, שיהיו לומדי תורה וכל יוצאי חלציו יתחתנו עם בני תורה וחס וחלילה לא לילך לרעות בשדות זרים בחינוך קלוקל מושחת ומשחית וכבר אמרו חז"ל (ברכות כ"ח): "מנעו בניכם מן ההגיון והושיבום על ברכי תלמידי חכמים". ואמר רבי נהוראי (קידושין פ"ב): "מניח אני את כל אומניות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה". ועל דרך הלצה פירשו (נדרים פ"א): "מפני מה אין מצויין ת"ח לצאת ת"ח מבניהן וכו'..." רבינא אמר מפני שאין מברכין בתורה תחילה וכך פרשוה שלא ברכו את ילדיהם שיהיו גדולים בתורה תחילה, אלא שברכו את הבן קודם בפרנסה ואח"כ בתורה ולכן לא זכו שבניהם יהיו תלמידי חכמים לכן צריך האדם להתפלל על דבר זה.

יהי רצון שנזכה כל אחד ואחד לזרע קודש לעבודתו יתברך בנים ובנות קדושים ונזכה כולנו להקים בית טהור בישראל ולביאת הגואל הצדיק במהרה בימינו אמן ואמן.

אהבת תלמידי חכמים

ההורים צריכים להחדיר בלב הילדים אהבת תלמידי חכמים ולכבדם ולבטל דעתם בפניהם. כמו שכתוב באבות (פרק א' משנה ד'): "יהי ביתך בית ועד לחכמים, והוי מתאבק בעפר רגליהם, והוי שותה בצמא את דבריהם" ונראה לפרש", יהי ביתך בית ועד לחכמים". שעצם הכינוס של חכמים משרה קדושה בבית, כמו שדימו חז"ל את האתרוג לתלמיד חכם בגלל שמפיץ ריח ניחוח סביבו כך אדם שמכניס תלמידי חכמים זוכה שביתו מתבסס מריח תורתם:

ולמה כתב "והוי מתאבק בעפר רגליהם...".

שלא יחשוב אדם שכיון שהוא מכניס בביתו תלמידי חכמים, מכוח ההרגל יבוא לידי קלות ראש ולא יתן להם הכבוד הראוי להם. לכן אמר התנא "והוי מתאבק בעפר רגליהם" (של חכמים) שאם לא ינהג כך "יצא שכרו בהפסדו". ושמעתי מהרב יורם אברג'יל שליט"א שכאשר אדם מתקרב לחכמים צריך להזהר שלא להתקרב יותר מדי שלא ישרף מאש התורה שלהם כמו שכתוב באבות (פרק ב' משנה ט"ז) "והוי מתחמם כנגד אורן של חכמים: "והוי זהיר בגחלתן שלא תכווה, שנשיכתם נשיכת שועל ועקיצתן עקיצת עקרב ולחישתן לחישת שרף וכל דברי. הם כגחלי אש".

"והוי שותה בצמא את דבריהם".

שיקשיב לדברי תורה בחשק שבני ביתו ירגישו שההורים מקימים את הפסוק בתהלים (קיי"ט פס' ע"ב) "טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף" ואת הפסוק קס"ב שש אנוכי על. אמרותיך כמוצא שלל רב"

הנהגות טובות לילדים שתכנס בליבם אמונת חכמים ואהבת תלמידי חכמים:

א - ההורים צריכים להחדיר לילדים ש: "לנו יש רב" ולפי הוראותיו אנו הולכים ומדבריו אין אנו זזים ימין ושמאל כמו שכתוב באבות (פרק א' משנה ט"ז) "עשה לך רב והסתלק מן הספק".

ב - שהאבא יכבד תלמידי חכמים וינשק ידיהם, ויאמר לבניו שינשקו גם הם את יד החכם שדבר זה גורם לאהבת חכמים.

ג - להשתדל ללכת בחגים לרב עם בני ביתו בכדי לקבל ברכה שדבר זה מחדיר אמונת חכמים.

ד - יקום בפני תלמיד חכם בקומה זקופה ולא בעצלות שיזיז את גופו כי היום האבא יזיז את גופו ומחר בנו לא יזיז אפילו את גופו וזה מה שכתוב

במסכת מכות (כ"ב עמ' ב'): "רוב בני האדם טפשים שקמים לפני ספר תורה ולא קמים לפני תלמיד חכם.

ה - יאמר לבניו שכל העולם כולו קיים בזכות תלמידי חכמים ושהם מחזיקים את העולם וכמו שכתוב בירמיה פרק ל"ג פס' כ"ה): "אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתיי".

ו - יספר לבניו מעשיות על צדיקים בין שנפטרו מן העולם ובין שחיים בדורנו ויבליט את הטוב שבכל חכם ולא יפסול חס ושלוש שום הנהגה של חכם או השקפה של גוף מסויים שכל הפוסל במומו פוסל, שדבר זה מחדיר ארס בילד באמונת החכמים ובאהבתם

יהי רצון שה' יעזרנו לחנך את ילדינו בדרך הישרה אמן ואמן.

התעלמות מועילה

לעיתים נדרשים ההורים להתעלם ממעשי ילדיהם, זאת על מנת שלא לראות את הילד בשעת קלקלתו ורצוי גם שהילד לא יחוש בכך שראו אותו בקלקולו ויבוא לידי מבוכה, על ידי התעלמות זו יתאפשר לילד לתקן את מעשיו.

ועוד צריכים ההורים להמנע מהקפדה יתרה על שינויים בהתנהגות של הילד הקשורים לגיל, כיון שעתידים הם לחלוף מעצמם בבא העת.

כל נסיון למנוע צורות התנהגות מסוג זה יהווה לחץ מיותר ועלול חס ושלוש לגרום לתופעות לוואי בלתי רצויות בגיל מאוחר יותר שעיקרן נובע ממרידות, שמרגישים הם שחיסרו מילדותם, לכן אנו צריכים לתת לילדים את ילדותם ואדרבה "דבר בעתו מה טוב".

מכאן מבינים אנו שהתעלמות ממעשי הילד לפעמים עוזרת לילד בשיפור מידותיו על מנת שלא להבליט את חסרונותיו ולהיפך, ראיית יתרונותיו וכשרונותיו ועידודם בעצם מפתחים, מגדלים ועוזרים לילד בשיפור המידות ועידודים אלו גורמים שהילד ישאף אליהם. וטיפול מידותיהם הטובות והריסת מידותיהם הרעות ושירושם זהו בעצם עיקר החינוך ותכליתו. וראיתי להביא לכאן דוגמא משמו של מורי ורבי עט"ר הרב חיים רבי שליט"א שאמר שצריך שלא לעורר מידות רעות ולעודד הרבה

מידות טובות, למשל במקום לומר לילד "תזהר שלא תתגאה", לומר לו "אשריך, אם תזכה למידת הענוה כמו משה רבנו עליו השלום" וכדומה.

ושמעתי מהרב הגאון ר' אליעזר בן דוד שליט"א שאמר שמידות טובות צריכות טיפוח תמידי כגון גן ורדים יפה שאם יטופל יהיה נאה למרחוק ויבשם את כל סביביו. ואם לא, יגדלו הורדים בר ויהיה שדה מלא קוצים וכו'... ועיקר הטיפוח של המידות הטובות הם מילות העידוד.

ופעם גם שמעתי שזה מה שאמר האדם הראשון "טוב להודות לה' ולזמר לשמך עליון". פירוש "לזמר", לשון "מזמרה" כלי לשיפוץ הצמחים", אזמר" פרושו, אשפץ את צמחי ילדי, לשמך עליון. ולעומת כל זאת המידות הרעות שצריך להשתדל לא לעוררם כדי שימותו שורשיהם ויתבטלו ממנו.

וידוע הדבר שאפילו על מנת לעשות פעולה גשמית גופנית קטנה צריך כוח ומאמץ וצריך על מנת כן בריאות הגוף כל שכן בפעולה רוחנית כעבודת המדות שכבר אמר על זה גדול בעלי המוסר ר' ישראל סלנטר זצ"ל שיותר קשה לעבוד על מידה אחת מאשר ללמוד את כל הש"ס בעיון, שצריך לפעולה כזו כוחות נפש ומאמץ רוחני אדיר. אלא הדרך לשנות טבע ומידה היא למעט בהדרגה ולא לשבור בבת אחת.

לדוגמא מניעה מוחלטת של ילד בריא מאכילת שוקולד ודאי תגרום להתעוררות תאוות חסרת מעצורים לדבר זה ותגרור אחריה אכילה אסורה בסתר במוקדם או במאוחר ולעומת זה נתינת שוקולד לילד בצורה מבוקרת המלווה בהסבר, מפתחת הבנה אצל הילד ובונה מערכת יחסים חיובית ובריאה בינו לבין הוריו וזה במטרה לגדל ילד בעל שיקול דעת המבדיל בין טוב לרע ובין העיקר לטפל.

כמובן כשיש בבית אוירה טובה, רוגע ושמחה, חום ואהבה, אז יותר קל לחנך ולשפר את המידות וה' ברחמיו ישפיע עלינו שפע רב לחנך את ילדינו בדרך אמיתית לאהבתו ולאהבת תורתו ולאהבת עמו וסגולתו, אמן ואמן.

שמאל דוחה, ימין מקרבת

אמרו חז"ל "שלושה דברים תהא שמאל דוחה וימין מקרבת..." ואחת מהן היא הילד הקטן, כלומר גם כאשר אתה דוחה אותו בתוכחות ובעונשים וכדומה (כמובן לצורך חינוך) כנגד זה תקרב אותו אחר כך חזרה. ומדברי חז"ל אלו לומדים אנו הרבה כללים בחינוך ובעזרת ה' יתברך אכתוב מספר נקודות הנוגעות לענין.

א - חז"ל נקטו : שמאל דוחה וימין מקרבת ולא להיפך, מהטעם ששמאל היא היד החלשה מבניהם (בדרך כלל) ובזאת רמזו חז"ל שהדחיה תהיה חלשה לעומת ההתקרבות שתהיה אחר כך, כלומר שתמיד את הדחיה צריך לעשות בעדינות ובלי הרבה כח, ולעומת זאת את פעולת הקי רוב צריך לעשות בחזקה ובדיוק כיאה ליד ימין.

ב - ידוע שיד ימין רומזת על ברכה לכן גם פעולת הקירוב צריכה להעשות בברכה ובמאור פנים.

ג - כמו שאמרו חז"ל מילים אלו צמודות אחת לשניה כך צריכה לבוא גם פעולת קירוב לאחר פעולת הדחיה על מנת שהילד לא ישאר מרוחק יותר מדי על ידי פעולות "השמאל הדוחה".

וכבר אמר שלמה המלך ע"ה : "כי את אשר יאהב ה' יוכיח, וכאב את בן ירצה". (משלי ג"י"ב) פירש רש"י : "כאב את בן ירצה, שרוצה בבנו להטיב לו ולפיסו מאחר שמכחו בשבט, כן יערב לך הטובה (אשר בורא עולם נותן לך) אחר המכה". וגם רבינו יונה ז"ל פירש "וכאב את בן ירצה, כאב שיוסיף לרחם על הבן אחר התוכחות ולכפול חמלתו עליו"עד כאן לשונו.

והדברים ברורים שצריך האב והאם כשדוחים את הילד לקרבו אחר כך ולא להשאירו באשר הוא שם ולהניחו לילך כך לישון, אדרבה לפיס ולהתפיס בפרט בדורינו שעיקר החינוך הוא בחום ואהבה והדברים ניתנו רק לחיזוק.

וה' יעזרנו לכבוד שמו הגדול אמן ואמן.

אין תחליף להורים

ישנו סוג של יצר הרע המכניס במחשבתו של האדם דברים שאינם נכונים, בלבוש של צדקות, שאומר לאדם : "הכל מאת ה'", "השתדלות

בחינוך הבנים היא תפילה", "אני גר במקום חרדי", "בני לומד בתלמוד תורה הכי מפורסם בעיר", וכל אשליה זו היא מצד היצר הרע הגורם רפיון אצל האדם ואינו מרגיש בירידה.

אכן תפילה בודאי עוזרת, תלמוד תורה טוב בודאי עוזר, וכמובן ש"הכל בידי שמים" רק ששכחנו "חוץ מיראת שמים" צריכים ההורים לדעת שילד הוא לא מחשב שלוחצים, מכניסים נתונים ומקבלים תוצאה. היום בעידן המחשבים חושבים שהכל ניתן לעשות במחשבים ואומנם כן, מחשב הוא מכשיר עזר חיוני בהרבה מקרים אולם מצוות ומעשים טובים וחינוך ילדים אין יכולים לעשות במחשב.

בשביל לחנך את הילדים צריך להשקיע הרבה סבלנות, חום ואהבה. אנו נמצאים בדור שלאנשים בו אין זמן להשקיע בבנים, אלא משקיעים הכל בגשמיות: בית ספר יפה וחדש מחשבים בבתיים, מכשירים חשמליים למיניהם, רדיפה אחר מותרות ותאוות וכל זמנם מתבזבז בדברים גשמיים שלא נותר להם זמן בשביל העיקר שהוא חינוך הבנים. ילד אינו זקוק למכשירים, ילד זקוק לאבא ולאמא, למכשיר אין רגשות שיוכל להעביר לילד כגון לצחוק אתו להיות רציני מתי שצריך, לומר לו מילה טובה ולהתנהג עם הילד לפי מצבו באותו הרגע. ועיקר המכשיר הטמא שיש אנשים שמעיזים לפנות בעבורו מקום בביתם וטוענים שיש בו תוכניות "חינוכיות" וכך "מרעילים" את הילדים ומחדירים "ארס" הרסני במוחותיהם ובליבם אוי להם, ואסביר מדוע לא תיתכן תוכנית חינוך במכשיר שכזה המתאימה לכל הילדים כולם.

הרי כתוב במשלי: "חנוך לנער על פי דרכו..." פרושו: במקום שהילד נמצא לפי דרגתו ולפי מעלותיו ומידותיו כמו שאמרו שאם מזגו חם יקררו ואם הוא קמץ יראה לו מעשים בריבוי החסד, אם הוא עצלן יטיל עליו תפקידים תוך כדי עידוד ואם עצוב ישמחו, והרי פה כולם שווים מול מכשיר אחיד שנותן מסר אחיד לכולם בלא חילוקים. ואיך יפיקו כולם את התועלת לה הם זקוקים?

אולי הילד עצוב ומראים לו דברים עצובים ועלול לפוקדו יאוש, או אולי לילד ישנה נטיה לאכזריות ומראים לו דברים אכזריים וכך נטבעת בו מידת האכזריות והתוצאות ה' ירחם. ועוד אולי הילד בעל רגש, ומראים לו דברים מפחידים והוא עלול להסתבך בבעיות נפשיות חס ושלום, וכמה מקרים לצערנו הרב שלמדו ילדים ונערים דברים מגונים בתוכניות אלו ופעלו אח"כ על פיהם בחיי היום יום, ואם זה בנבלות פה, גניבה או אפילו עד כדי רצח.

הסיבה העיקרית להפקרת הילדים מול המכשיר הטמא היא בעיקר על מנת לפרוק אותם מעליהם כדי לא להקדיש להם מזמנם, ובכך הם (הילדים) תחת השפעתם של אותם אנשים העומדים מאחורי תוכניות אלו, וכל המארגנים למיניהם של אותם תוכניות אשר על נשמתם שלהם אינם

חסים, איך יחוסו על נשמות ילדיך. ושמעתי מהרב פוקס שליט"א בשם אדמו"ר אחד בענין עבודות חג הפסח שאמר שלא כל אבק הוא חמץ והילדים שלנו אינם קורבן פסח" כוונתו להורים המוציאים את ילדיהם לרחוב לטובת נקיון חג הפסח בכדי שלא יפריעו להם בנקיון הבית. ואני אומר שהורים שמפקירים את ילדיהם לחינוך קלוקל הרי הם מקריבים את ילדיהם קרבן תמיד. והמסקנה היא שאין תחליף להורים וצריכים אנו להקדיש מספיק זמן לילדים ואם יש לו מספר ילדים כדאי להשתדל מאוד להתייחד עם כל ילד בנפרד, לפחות חמש דקות, בכל יום ולהתעניין במצב הנפשי, הגופני והרוחני של כל אחד ואחד מהם. לכן זוהי השקעה חשובה שאדם יכל להרויחה בחמש דקות.

ילדותם של ילדים

כלל ראשון בחינוך הילדים הוא לדעת שילד הוא בסך הכל "ילד" וממילא צריך גם להתייחס אליו בהתאם ויש הורים ששוכחים פרט "קטן" זה ומצפים מילדיהם שיתנהגו למעלה מכפי גילם ולפעמים מצפים שיתנהגו אפילו כמו מבוגרים ומונעים מבניהם לשחק בחוץ עם שאר הילדים ולוקחים מהם את ילדותם וכל זאת בטענה שילמדו יותר תורה וכו' כלומר לוקחים מהם את ילדותם לטובת התורה.

אבל באמת צריכים אנו לידע שילדותם תחסר להם בזמן כלשהו ומי יודע מה יהיו התוצאות, שהרי בגיל יותר מאוחר הוא יחפש את ילדותו ויתנהג כמו ילד קטן בין הגדולים, כלומר יהיה "ליצן הכיתה" ומי יודע באמת את התוצאות ובקשר להשתוללות בגיל קטן צריך לידע שזה נורמלי לחלוטין. ושמעתי שפעם אדם אחד נגש לרב הגדול, הרב בן ציון אבא שאול שליט"א וביקש מהרב שיברך את בנו, שאל אותו הרב: "מה יש לילד"? ענה אותו אדם ואמר שהילד בזמן האחרון משתולל יותר מדי קופץ, רץ, ולא נח לרגע ונדמה כאילו יש לו "קפיצים" ברגלים.

שמע הרב את דבריו ואמר: "אני איני צריך לברכו שיפסיק בכך, אלא להיפך שימשיך ב"ה זכית לילד בריא כך ילד צריך להתנהג ובעזרת ה' יתברך הוא יצא תלמיד חכם וגדול בתורה.

לכן צריכים ההורים לגדל את ילדיהם ליהדות עם הילדות ולעזור להם בילדותם לקנות להם צעצועים ולישב לשחק איתם, וכמובן ליתן להם זמן לשחק בחצר וגם צריכים ההורים לדאוג שבתלמוד תורה שבנם לומד

תהיה חצר משחקים בכדי שהילדים יוכלו לשחק בחצר ולהתפרק ממתחים ולחצים וילד אשר יחסרו לו תנאים אלו בתלמוד תורה יהיה יותר לחוץ ופחות שמח ולא רגוע וכתוצאה מכך כשמגיעים הם לבתיהם משתוללים יותר מדי ואז ההורים נלחצים ומלחצים ודבר זה לא בריא, אלא צריך לעזור לבניו לגדול על הנכון וינהג ביתו על מי מנוחות בשלווה ובלי קפידות על ילדיו, ולכל דבר זמן, ועת לכל חפץ וצריך תשומת לב לזאת וה' יעזרנו אמן ואמן.

לא לישון בעצב

לפעמים בין הילד להוריו מתהווה מצב של מתח ורוגז ממעשיו והרפתקאותיו של הילד שנעשו שלא כהוגן כגון שהיכה את אחיו או שיקר וכדומה, במצב שכזה צריכים ההורים לישר את ההדורין לפיס ולהתפס עם הילדים לעת ערב לפני השינה כדי שהילד ישן מתוך רוגע ולא מתוך מתח עצבות או בכי, כי אם הוא ילך לישון רגוע ושלו כך הוא גם יקום בבוקר, עם אותה ההרגשה. שהרי הבוקר הולך אחרי הערב כמו שכתוב בתורה (בראשית א' פס' ה'): "ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד".

אם מגיע לילד עונש על מעשה שעשה במשך היום, צריכים ההורים להעניש את הילד מיד ולא לומר לו "נראה כבר מחר מה נעשה לך" מהטעם שהזכרנו כבר, זה גם יכול לגרום לילד סיוטים (שלא ישן במחשבה על מה שיעשו לו מחר).

ובבוקר כאשר שולחים את הילד לתלמוד תורה, צריך לשלחו בשמחה ובמאור פנים וכמובן שההורים צריכים לקום מוקדם בבוקר לפני הזמן שבו הילדים צריכים לקום ולהעירם, בעדינות וברוך, לא למושכם באגרסיביות מהמיטה כדי שיתעוררו בהרגשה טובה.

צריך להרגיל את הילדים להכין את כל החפצים שצריך אותם בבוקר עוד בערב שלפני (בכדי שיקום והכל יהיה כבר מוכן בבוקר) כדי שלא יילחצו בדיבורים כגון "נו, קום, מאוחר, אין זמן ההסעה בורחת, איפה התיק? וכו'..." דיבורים הגורמים ללחץ, אלא הכל צריך להיות בעדינות ברוך ובשמחה וליתן לילד הרגשה שההורים אוהבים אותו ושולחים אותו לתלמוד תורה ולא מנסים לגרשו מן הבית או להתפטר ממנו חס ושלום ובטח לא לומר לו "נו כבר, תלך, יש לי הרבה מה לעשות וכו'..." אלא לנופף לו

לשלוש ולהמתין עד שיסע לתת לו את ההרגשה שמחכים לו בבית שיחזור, ושמרגישים בחסרוננו.

כאשר הילד חוזר מן התלמוד תורה צריך לקבלו בחמימות ואהבה להראות לו געגועים ולתת לו הרגשה שחשבו עליו במשך היום ולפעמים לומר לו "אתה רואה? הכנתי לך מאכל שאתה אוהב, כי חשבתי עליך הרבה".

אם יש כמה ילדים במשפחה אז צריך לחלק את האהבה ומשפטי החיבה בניהם כדי שלא תיווצר קינאה. ולנסות לקיים בכל ילד את הפסוק (דברים כ"ח ו'): "ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך".

ושמעתי על מורי ורבי הרב חיים שליט"א שאמו היתה מקפידה על זאת שילדיה לא ילכו אף פעם לתלמוד תורה כשהם בוכים ותמיד לפני שילך היתה מפייסת אותו ואפילו היתה נותנת לו סוכריה והיתה אומרת "שיהיה לך יום מתוק". וה' יעזרנו להתחזק בתורתו. אמן ואמן.

חינוך ילדים על מי מנוחות

בית שיש בו שקט ואוירה טובה, משפיע מאוד על חינוך הילדים וגורם לצמיחה ברוחניות כי כאשר הלב שמח הוא מוליך את הרגלים לאן שצריך ופעולות הצריכות להעשות, נעשות ביתר קלות. ודבר זה ראינו ביעקב אבינו עליו השלום שכתוב בתורה (ויצא כ"ט, א'): "וישא יעקב רגליו, וילך ארצה בני קדם". פירש רש"י הקדוש: "משנתבשר בבשורה טובה, שהובטח בשמירה נשא ליבו את רגליו ונעשה קל ללכת". כך מפורש בבראשית רבה (ע"ח) עד כאן.

אם כן, למדים אנו מדברי רש"י שכשאדם שמח קל לו לפעול, וכשפועל בשמחה פעולתו אחרת לגמרי לטובה, משפועל בעצבות. לכן קיים הבדל גדול בהצלחת הילד בלימודים, כאשר המצב בבית טוב מאשר המצב בבית להיפך חס ושלום, כי כאשר הילד שמח ורגוע אז קל לו יותר ללמוד. זוהי גם אחת הסיבות שהילד נרדם בתלמוד תורה, ועוד סיבה למצב זה של הילד היא מחוסר ידיעת ערך חשיבות לימוד התורה, שהרי אם היו הילדים יודעים את חשיבות התורה כמובן שלא היו נרדמים כלל ודבר זה חשוב מאוד לעוררו אצל הילדים.

כמו למשל, אם יאמרו לאדם שתינתן לו האפשרות להכנס לבית אוצר המלך לזמן קצוב וכל מה שיוכל להוציא בזמן זה, שלו יהיה.

אם נתאר אדם זה בדמיונו, נראה שאדם זה יוציא מירב כוחותיו על מנת לאגור ולהוציא כמה שיותר אוצרות מכיוון שהוא מבין שזה דבר טוב ושזה יעזור לו בעתיד.

כמו שכתוב ביעקב (ויצא כ"ט, כ'): "ויעבוד יעקב ברחל שבע שנים ויהיו בעיניו כימים אחדים באהבתו אותה". כלומר מכיוון שרחל היתה כה חשובה ליעקב, שבע שנים של עבודה קשה, עברו עליו כמו ימים אחדים וכדי להבהיר עניין זה יותר ראיתי להביא מעשה ששמעתי:

"מעשה באדם יהודי עשיר שאת חייו ניהל ככל שאר העשירים, מלווה בפינוקים ועידונים ביד רחבה. אלא שביום מן הימים היה חייב אותו עשיר להפליג לארץ אחרת שמעבר לים לצורך עסקיו, לכן העשיר שרגיל בתפנוקים ארז את חפציו ומטלטליו ולקח סכום כסף גדול כדי שיספיק לו להתפנק גם בבתי מלון מסעדות וכדומה. כאשר הגיע העשיר לנמל וירד מהספינה ניגש אליו אחד מאנשי המקום שהבעת פניו העידה עליו שהוא ממהר מאוד, פנה אל העשיר ואמר:

"סליחה, אדוני נראה לי במלבושו ובמראהו כסוחר, לכן פניתי לכבודו כי יש בכיסי אבן טובה ששווה הון עתק וברצוני למוכרה, החפץ אתה לקנותה?

נענה העשיר להצעתו והנהן ראשו לאות הסכמה.

הוציא אותו האדם את האבן מכיסו והראה אותה לעשיר.

הסתכל העשיר באבן במבט בוחן וראה שאבן זו נדירה ויקרה שאין בכל הארץ כאבן זו ויוכל להרויח עליה את כל משכורתו שביקש לעשות. אמר העשיר לאותו אדם: "ברשותי אין סכום כסף גדול שאוכל לתת לך בעבור האבן.

אמר לו בעל האבן: "אני זקוק לכסף מאד לכן תן לי מה שיש ביכולתך לתת ונסיים את המכירה. הוציא העשיר את כל כספו ונתנו לאותו אדם והעשיר הסוחר נשאר עם האבן ביד אך בלא כסף ואיך יוכל לחיות כך. זמן הפלגתו חזרה ארצה רק בעוד שבוע ימים ולכן הוצרך אותו עשיר הרגיל בפינוקים ללון ברחובות, בגנים ובפרדסים והיה אוכל מכל הבא ליד באין ברירה.

לאחר שהגיע זמן ההפלגה חזרה, ישב סוחר אחר מאותה העיר שבה גר העשיר שכבר הכירו כמה שנים וידע שרגיל הוא בחיי תפנוקים ופינוקים וכאשר ראה אותו במצב שהיה נמצא בו באותה מדינה, מתרפס

באשפתות שאלו: "איך מסוגל הוא לחיות בצורה כזו בעוד שבמשך חייו חי חיי עידונים ופינוקים?"

ענה לו העשיר: "כשנגיע לארצינו אספר לך ממה נובע כוחי לעמוד בכל אלה".

ובאמת כאשר הגיעו לארצם וירדו מהספינה הוציא העשיר את האבן מתיקו ואמר לידידו הסוחר: "רואה אתה אבן זו? המחשבה על אבן זו כשידעתי שאגיע לארצי ואמכור אותה, היא שנתנה בי הכח לסבול כל שבעת הימים, כי ידעתי שכשאגיע לארץ אוכל לרכוש בה ככל אשר ארצה.

מכאן אנו למדים שכאשר האדם יודע חשיבותו של דבר מקבל הוא כוחות גדולים לעשותו וקל לו להתמודד במצבים קשים.

ולמסקנה צריכים אנו להחדיר לבנינו את חשיבותה של התורה ושל המצוות על מנת שיוכלו לקיימם בשמחה ובאהבה וה' יהיה בעזרנו, אמן
כן יהי רצון.

בושת פנים לגן עדן

אחת המדות המשייכת יהודי לעם ישראל ומראה את טוהר נשמת האדם היא מידת הבושה ואמרו חז"ל: "שלושה סימנים יש באומה זו: רחמנים, בישנים וגומלי חסדים". ועוד אמרו (מסכת כלה פרק ב'): "כל מי שיש לו בושת פנים לא במהרה הוא חוטא" שנאמר (שמות כ'): "בעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו וכל מי שאין לו בושת פנים בידוע שלא עמדו אבותיו תחת הר סיני". לכן צריך האדם להתאמץ ולהשתדל שבניו יקנו מידה זו שהרי סימן הוא לישראל, שזרע טהור הוא.

לעומת זאת שמעתי מהרב אליעזר בן דוד שליט"א שיש אנשים שגידלו וחינכו את בניהם שלהיות בישן מידה רעה היא, ואדם כזה לא יצליח בחיים ולא רק זו בלבד אלא מכנים את בניהם בשמות כגון: "בישן", "פרימיטיבי", "תמים" וכו' ואם עושה הילד מעשה חסד עם חברו אומרים לו ש"מנצלים" אותו ושהוא "מסכן" ובדיבורים וכינויים אלו וכיוצא בהם, גורמים הם שילדיהם יהיו בעלי מידות רעות, עזות פנים

ואכזריות ובמציאות רואים שבסופו של דבר משתמשים הילדים באותה המידה נגד הוריהם.

לכן רואים אנו ילדים שאינם מכבדים את הוריהם ומתחצפים אליהם ויש אפילו מקרים שמקללים ומכים אותם וכל שכן שאין מורא ופחד מפניהם וצריכים אנו לידע שהסיבה היחידה לתופעה נדירה זו אשר לא ראו אותה אבותינו ואבות אבותם בארץ מוצאם היא החינוך המקולקל, המושחת והמופקר שלא על פי תורתנו הקדושה. אלא זה חינוך המושחת ומיוסד על תרבויות זרות ועמים ריקים מתוכן ומפני הבלבולים השורצים ברחובות בעוונותינו הרבים. לכן אמרתי להזכיר לאנשים כמוני שצריכים אנו לעודד מידה זו בילד, מידת הבושה ולהחדירה עמוק עמוק בתוכו וכל המוסיף מוסיפין לו, וראיתי לרב החיד"א בספרו כסא רחמים (פרק ב') שכתב בשם "תקוני הזוהר" וזה לשונו: "וידוע דמי שיש לו בושת, הוא עניו והשכינה שורה בו".

וה' יזכנו בזכות השתדלותינו במידה זו שבנינו יהיו תלמידי חכמים בעלי יראת שמים טהורה ומידות טובות וה' יסיענו על דבר כבוד שמו. אמן כן יהי

מדבר שקר תרחק

צריך כל אדם להחדיר בביתו ובפרט אצל ילדיו מדת האמת. וכבר ידוע מגנות השקר ועונשיו כי רבו, והקשה מכולם אמרו חז"ל (סוטה מ"ב): "ארבע כתות אינן מקבלות פני השכינה..." ובכללם כת שקרים, ועליהם כתוב (תהילים ק"א, ז'): "דובר שקרים לא יכון לנגד עיני". ולעומת זה האמת היא היסוד לקיום העולם, כמבואר במסכת אבות (פרק א' משנה י"ח): "רבן שמעון בן גמליאל אומר על שלשה דברים העולם עומד על הדין ועל האמת ועל השלום שנאמר (זכריה ח) אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם: ועוד, אמת זה חותמו של בורא עולם. בשבח מידת האמת אם נצטרך לכתוב", יכלה הגליון והמה לא יכלו". ולכן צריך האדם להחדיר לילדיו מידה נעלה זו, כי הילדים ביד ההורים כחומר ביד היוצר, וילדים לומדים יותר ממעשה ההורים, מאשר מדרשות ההורים על מעלת מידה זו. וכדי להחדיר מידה זו לילדיו צריך שלא ישנה מדבריו ויתקיים עליו המאמר: "ברוך אומר ועושה", כלומר שלא יאמר אדם דבר שאינו יכול לעשותו או אינו מתכוין לעשותו וכן שלא יבטיח אדם דברים ולא יקיימם, שהרי

לילדים הדבר מתפרש כשקר גמור וכבר אמרו חז"ל (אבות א"ט ט'): "והוי זהיר בדבריך, שמא מתוכם ילמדו לשקר".

אם פעם קרה מקרה, שהבטיח אבא לילד והתכוון לקימו, ונאנס ולא יכל לקיים הבטחתו, יסביר לילד שרצה לקיים הבטחתו ולא יכל, כלומר ישתף את בנו באונסו בכדי שהילד יבין את אביו שהיה אנוס, ובאמת צריכים לקיים את מה שמבטיחים, וצריך במצב כזה להסביר עוד לילד שלפעמים ישנה מציאות שאי אפשר לקיים את מה שמבטיחים, אלא שדברים כאלו קורים לעיתים רחוקות. ומזאת ילמד הילד כמה דברים:

א. ילמד שאסור לשקר.

ב. כאשר מבטיחים הבטחה צריך לקימה

ג. שלפעמים מותר לומר לא יכולתי ולא להסתיר את האמת.

עוד דבר חשוב באותו הענין, שלא להכשיל את הילד בדיבור, כלומר שהאב לא ישאל את בנו שאלות שיכולות לגרום לילד שישקר או יעוות את האמת, לדוגמא: "אם רואים את הילד עושה מעשה לא טוב, אל ישאלוהו "מה עשית" אלא, "למה עשית את זאת" ? ובכלל זה שלא יטילאימה יתרה על בניו שהרי מחמת יראתם מאביהם, עלולים הם לשקר. כאשר הילד מודה על האמת או מדבר דברי אמת צריכים ההורים להבליט דבר זה, ולהזכיר לילד מעשה טוב זה שעשה בהרבה הזדמנויות, ולהסביר לילד כמה הוריו שמחים במעשהו זה.

אם עשה הילד מעשה לא טוב, אך לאחר מכן הודה במעשהו, צריכים ההורים להקל בעונשו בעבור הודאתו.

כל הדרכים שהזכרנו הם בכדי להשריש בילד את מידת האמת וכדי להביאו לחיי העולם הבא, ומכיון שהמטרה היא זו, צריכים ההורים לעשות השתדלות וכמובן שצריך תפילה לבורא עולם ויוצר האדם, שיכניס בליבם אהבה וחשק לדבר, וה' יעזרנו על דבר כבוד שמו שהרי שמו אמת וחותמו אמת.

עוד דבר רציתי להעיר את תשומת ליבנו ולהאיר עינינו בדבר, והוא שההורים רוצים לבקש מהילד שיעשה רצונם, יותר טוב שיאמרו בקשתם בלשון בקשה ולא בלשון ציווי, כלומר בלשון "בני, האם תוכל לעשות כך וכך"? ולא "תעשה כך וכך"! וכל זאת כמובן כאשר ניתן הדבר להעשות. זאת מפני שאם הילד לא יעשה רצון ההורים שלא יעבור על דברי ההורים, שהרי אם לא יעשה רצונם מבטל הוא מצוות עשה מן התורה של "כבד את אביך ואת אימך" וכמו כן עובר על "איש אימו ואביו תיראו" ונמצא שהוא מכשילו חס ושלום, ואין כאן מקום להאריך. וה' יזכנו שיתקיים בנו הפסוק "ודובר אמת בלבבו". אמן כן יהי רצון.

הסר כעס מלבך...

כתוב בקהלת (פרק י"א פס' י'): "הסר כעס מלבך והעבר רעה מבשרך".

הסר כעס, פירש רבנו יונה שלא תנהג כדרך הבחורים, שכל דבר קטן שאינו לפי דעתם מרתיח ליבם.

ועוד כתוב במשלי (פרק י"ד פס' ל'): "חיי בשרים לב מרפא" פירש רבנו יונה שיש לו לב מרפא דהיינו שהוא בעל סבלנות, ונקרא לב מרפא, מפני שהוא מרפא את גופו ונפשו מן הכעס והיגון. וכתבו בעלי המוסר, "מי שכועס בא לכלל טעות, וממנוחת נפש מגיע לאמת". וכתוב בספר מעלות המידות: "דעו בני שמידת הכעס היא מהמידות המגונות והפחותות, היא גם אוצר הכסילים ומטמון עניי הדעת, כענין שנאמר: "כי כעס, בחיק כסילים ינוח" (קהלת ז"ט).

ואמרו חז"ל: "כל הכועס חכמתו מסתלקת ממנו". וכל מי שהוא כועס ואינו מעביר על מידותיו הקב"ה כועס עליו, שכך אמרו חז"ל: "רגזן לא עלתה בידו אלא רגזנותו" (קידושין מ"א).

וכל מי שהוא כועס, אוויליותו וחרפתו נגלית בעיני הבריות, מפני שהכעס גורם לו טירוף הדעת כענין שנאמר: "אויל ביום יודע כעסו" (משלי י"ב).

כלומר שבאותה שעה שכועס, אוויליותו. ומשלו חכמים למה הדבר דומה, לקדרה שהיא נתונה על גבי גחלים. כל זמן שאינה רותחת אין אדם יודע מה שבתוכה, כיון שרתחה הרי היא פולטת פילטתו לחוץ והכל רואין. אותה. ועוד "הסר כעס מלבך והעבר רעה מבשרך". פרוש "בשרך", אלו בניך שאי אפשר לחנך את בניך כשאתה כועס כי הכועס יצרו מנחה אותו ולא שכלו. ודוגמא: ילד שנשבר לו כלי, היצר מגיב כך. הכלי חשוב או יקר הילד יקבל מכות חזקות ואם הכלי לא חשוב או לא יקר, הילד לא יקבל מכות כלל.

לעומתו השכל מגיב כך: הילד פשע בשבירת הכלי, מוכיחים אותו ולא דווקא במכות, אלא כמו שכתב רבנו יונה שצריך להוכיח את הילדים לצורך תיקון הילד ושידע ויבין שזה לצורך תיקונו ושלא יהיה לצורך תיקון כעסו של האב.

ושמעתי מהרב בניהו שמואלי שליט"א בשם הרב צדקה זצ"ל שאמר: "מידה זו אם לא עוקרים אותה מן הילד כשהוא קטן, קשה וכמעט שאי אפשר לעוקרה בבגרותו". דבר זה דומה למחלה שאם לא מטפלים בה בהתחלה מחלתו הולכת ומחמירה עד שאי אפשר להרפא ממנה.

ועוד שהורים צריכים לשים לב למצבם הנפשי של הילדים שאם הם לחוצים אז ירגיעו אותם, שלחץ גורם לכעס. ולא כאותם הורים, כאשר בנם כועס אז הם כועסים עליו, למה הוא כועס והם משיגים בכך את התוצאה ההפוכה. אלא צריכים הם במצב שכזה להגיב ביתר רגיעות על מנת לצננו.

ואזהרה להורים שלא להכות את ילדיהם בחוזקה על מנת להכאיבם הם אלא להעביר להם את המסר, שעשו מעשה לא טוב ושלא יכו אותם במקומות רגישים כגון בראש בבטן וכו'...

לסיכום אביא דברו של בעל הספר "מעם לועז" בנושא זה. 'ואף על פי שהזהרתי אתכם במידת הכעס צריך לפעמים לאדם להראות את עצמו כמי שכועס ואינו כועס בליבו. כי אם שיראה בעצמו כאילו הוא כועס, כדי לחנך בניו ובני ביתו'. ואמרו חז"ל: "לעולם אל יטיל אימה יתרה בתוך ביתו". דייק, אימה כן, אך לא יתרה. וה' יצילנו ממידה רעה זו, אמן כן יהי רצון.

עת רצון

כשמוציאין ספר תורה מן ההיכל לקרא את הפרשה בציבור אומרים "ברוך שמי" והיא תפילה של שבח ובקשה ומקורה בזוהר הקדוש (ויקהל דף כ"ו עמוד א') ואחד הבקשות שם כך היא:

"יהא רעוא קדמך דתפתח לבאי באורייתך, ותיבה לי בנין דיכרין דעבדין רעותך ותשלים משאלין דליבאי ולבא דכל עמך ישראל לטב לחיים ולשלם, אמן" ותרגומו, כך הוא: "יהי רצון מלפניך שתפתח ליבי בתורתך, ותיתן לי בנים זכרים העושים רצונך, ותמלא משאלות ליבי ולב כל עמך ישראל לטוב לחיים ולשלום, אמן". ובאמת כשקוראים בקשה זו שתי שאלות מתעוררות לנו והן:

א - מה הטעם שמקדימין בקשה על עצמינו שיפתח ליבנו לתורה, לפני שמבקשים על הבנים שיהיו עושים רצון הבורא יתברך.

ב - כשמבקשים על הבנים מה הטעם שאומרים אנו "בנים זכרים" וכי יש בנים שאינם זכרים?

על שתי שאלות אילו בעזרת ה' יתברך אענה על דרך המוסר. על שאלה ראשונה יש לומר שקודם לכל חינוך ולפני כל הדרכה צריכים אנו להתחנך ואח"כ לחנך, וזה גם הטעם למה מבקשים "ללמוד וללמד לשמור ולעשות" ללמוד ואח"כ ללמד, ומסופר על רבי ישראל מאיר הכהן זצ"ל (המכונה ה"חפץ חיים" על שם ספרו) שפעם אחת בא אליו יהודי מעיר סמוכה לשאול בעצתו, בשמחה ובמאור פנים פנה אליו ר' ישראל ואמר "מה כבודו מבקש"? פנה אליו אותו יהודי ואמר "לפני חודשיים נולד לי בן במזל טוב ובאתי לשאול את הרב ממתי צריך להתחיל לחנכו?"

ענה הרב ואמר: "אחרת את המועד" אותו יהודי עמד משתאה ואמר "רבינו הילד בסך הכל בן חודשיים".

ענה הרב ואמר: "בני, היית צריך לחנך את עצמך שנים רבות קודם לכן ואם לא עמלת על עצמך, אחרת את המועד". והמסר פשוט מאוד כמו שאמרנו, לכן אדם, לפני שמחנך את בנו, צריך לחנך הוא את עצמו ולכן צריך לבקש האדם מהקב"ה שיפתח קודם את ליבו בתורה ואח"כ לבקש שיתן לו בנים זכרים העושים רצונו.

ועל השאלה השנייה "האם יש בנים שאינם זכרים"? אענה ואומר בצער, שכן.

בזמנינו ובעוונותינו הרבים ישנה אופנה ("מודה") ושיגעונות הבאים מטומאת ארצות אירופה ואמריקה, ואותם שגעונות מלמדים ומדריכים את האדם להידמות לאשה כגון: בגדים צבעוניים כשל נשים תכשיטים למיניהם (טבעות, עגילים, נזמים וצמידים ועוד) בשמים, שערות ארוכות (מאחור ניתן לחשוב שזו ממש אשה) ועוד כל מיני שגעונות למיניהם שאין כאן מקום להאריך.

ולכן אנו מבקשים מלפני הקב"ה שיתן לנו "בנים זכרים" בנים העושים מעשה זכרים, שומרים מצוות כזכרים החיבים בתלמוד תורה ועוד הרבה מצוות שנשים פטורות מהם, ולא חס ושלום "בנים" המבקשים להדמות לנשים הפטורות ממצוות, ולעשות מעשי נשים ועל זאת נאמר בתורה (דברים כ"ב ה:): "ולא ילבש גבר שמלת אשה". וה, יעזרנו על כבוד שמו לגדל ילדינו ולחנכם לעבודתו, אמן ואמן.

מעשה אבות

מעשה ברבי ישמעאל שלמד תורה בבית המדרש, כשהיה חוזר מבית המדרש, אימו היתה מכינה לו קערה מלאה מים לרחוץ רגליו. כשהיה רוחץ את רגליו היתה אימו שותה את המים, כשראה רבי ישמעאל כך, לא רצה לרחוץ את רגליו בקערה שהכינה לו אימו.

ראתה אימו שבנה לא משתמש במים שהכינה לו לרחוץ את רגליו הלכה לבית מדרשו של רבי ישמעאל ואמרה לחכמים: "ישמעאל בני אינו מקיים מצוות כיבוד אב ואם". כששמעו כך החכמים אמרו בתמיהה: "ישמעאל? הרי ישמעאל מדקדק במצווה קלה כבחמורה ואיך לא יקיים מצווה כזו חשובה?"

סיפרה להם אימו של רבי ישמעאל על המעשה עם המים, לאחר ששמעו החכמים על המעשה פסקו שחייב רבי ישמעאל לכבד את רצון אימו וחייב הוא להמשיך במנהגו הקודם, שזה רצון אימו.

עוד מעשה שהיה בעיר הקודש צפת, בזמנו של רבי יוסף קארו.

היה זה חורף קשה, שלג כבד כיסה את העיר צפת וקור עז פקד את העיר. היתה שם משפחה שחיו בעוני גדול ולהם בן קטן שהיה לומד תורה אצל מלמד תנוקות של בית רבן, והיו משלמים לו שכר מלחמם חודש בחודשו כדי שהמלמד יוכל לפרנס את משפחתו.

לאחר שהחמיר מצבם הכלכלי לא יכלו לשלם למלמד את שכרו, במשך שלושה חודשים. והיות שהמלמד היה מפרנס את משפחתו משכר זה לא יכל להשלים עם מצב זה ושלח את הילד לביתו חזרה.

כשראו זאת ההורים, נותרו אובדי עצות. לפתע עלה רעיון. במוחה של האם: "אולי נמכור את תנור החימום שברשותנו שנוכל להמשיך לשלם ללימודי בננו". וכך עשו. ובגלל מסירות נפש זו של ההורים גדל וצמח הילד האיר וחימם את העולם בחכמתו בתורת הנגלה והנסתר.

הקב"ה שילם להם מידה כנגד מידה, כשם שהם ויתרו על חום התנור ואורו, ה' עשה שבנם יאיר את העולם ויחמם את הלבבות בתורה והלא הוא הרדב"ז ע"ה זיע"א.

מעשה שהיה עם הרב שריה דבליצקי, שגדל בבית של הורים עשירים ולו היו כמה אחים, כאשר כל אחד מן האחים גדל, שמו אותו אחראי על אחד העסקים של המשפחה ורק לרב שהיה לו חסרון בדיבור שוטף, שלחו לישיבה. אמרו עליו שמתקשה הוא בדיבור ולכן אינו מתאים לעסקים. כך גדל ולמד, ולימד, וכתב ספרים ונהיה גדול בתורה, אחיו לעומתו נשארו אנשים פשוטים. והיום הם אלו אשר נהנים ממנו ומקבלים ממנו עצה ותושיה והוא הדמות החשובה שבמשפחה. מעשה במורנו ורבנו רבן של כל ישראל הרב עובדיה יוסף שליט"א :

בילדותו למד בישיבת פורת יוסף, מצבם הכלכלי בבית היה קשה ולאביו היה קשה לפרנס את הבית. היתה לאביו מכולת קטנה שהיה מתפרנס ממנה, הוא ביקש מבנו שיעזור לו לעבוד בחנות ולא ילך לישיבה. וכך עשה.

והנה הרב עזרא עטיה זצ"ל ראה שהרב עובדיה לא הופיע בישיבה. הלך לביתו ונודע לרבינו שהוא נמצא במכולת של אביו, מיד הלך הרב עטיה לשם וכשהגיע שאל את אביו מדוע בנו עובדיה לא הגיע לישיבה?

ענה אביו ואמר: המצב קשה ואני צריך את עזרתו. אמר לו הרב עטיה: אני אעבוד במקומו והוא יחזור לישיבה, וכך אמנם התכוין לעשות. אביו של הרב עובדיה התבייש מהרב עטיה ושלח את הרב עטיה ואת בנו עובדיה לישיבה לספסל הלימודים וכך נולד גדול הדור שספריו וזיכוי הרבים שלו התפשט בכל העולם כולו ותלמידיו זוכים ומזכים את הרבים בכל פינות העולם ואין אנו יכולים לאמוד את גדולתו של הרב שאילו היה נשאר בעל מכלת עד היום מי יודע איך היו נראים פני הדור כעת.

השאיפה אחר הטוב ביותר היא לגדל ילדים שיהיו תלמידי חכמים כמו שכתוב (מסכת ברכות כח:): "מנעו. בניכם מן ההגיון והושיבו בן ברכי תלמידי חכמים". ויש הורים המתחכמים ואומרים: אנו רוצים שילדינו ילמדו מקצוע כגון רופא, מהנדס, וכו'..." וגם "שילמדו תורה. זוהי טעות גדולה שהם אינם יודעים מהו הטוב האמיתי והם שואלים בלשון תמימה: "מי יהיה רופא? מי מהנדס? וכו'..." ולהם אנו עונים תשובה: "ששלחו את בניהם למקום הטוב ביותר והוא ללמוד תורה ואם לא יצליחו בלימודם בתורה, ישלבו תורה במקצוע. נמצאנו למדים שכל אב ואם בישראל צריכים לראות את בניהם בחזקת גדולי הדור וישקיעו בהם כאילו מגדלים את גדול הדור בביתם.

יהי רצון שה' יזכה אותנו ללמוד ממעשי אבותינו וללכת בדרכיהם. אמן
כן יהי רצון.

גם כי יזקין לא יסור ממנה

הזקנה היא תוצאה של הילדות ורואים אנו אנשים שאפילו אם הם מגיעים למצב של שכחה בעת זקנתם הם נשארים עם הרגלים של הילדות והם נוטים לזכור דברים ומקרים שקרו אתם בעבר הרחוק, הרבה יותר מאשר ארועים שקרו אתם בעבר הקרוב.

ולפי מה שכתב הרמב"ם בהלכות דעות (פרק א"ה הלכה ב'): "אדם נולד עם טבע מסוים או מקבל אותו מהסביבה או שיש לו נטיה לכיוון מסוים, לכן צריך לכוון את הנטיות של בנו לדרך ישרה".

לדוגמא:

אם רואים בילד נטיה לקמצנות ולהתקשרות עם חפציו, ההורים צריכים לכוונו בדרך הנתינה, על ידי כך שיתנו לו לחלק ממתקים לאחיו ולשלוח אותו לשכנים לתת להם דברים וכל מיני פעולות של נתינה: ובבית ישתדלו ההורים להעביר דרכו ענייני הנתינה בבית, וזאת על מנת להחדיר בו את מידת הנתינה ולעקור ממנו את מידת הקמצנות, מכיון שעל פי רוב "אחרי הפעולות נמשכים הלבבות" וכשמרגילים לפעולה מסוימת, חוץ ממה שניטבעת בו הרגלות בדבר גם נוספת בו משיכת הלב והשפעה על הפנמיות.

ועוד דוגמא: אם רואים נטיה לעצבות אצל הילד מנסים להפעיל אותו ע"י עידוד ועשיה ומחפשים באיזה תחום הילד מגלה קצת ענין ושם לעודד אותו וגם להגדיל ולפאר כל דבר קטן שהילד עושה, על ידי זאת שהילד רואה שמעריכים את מעשיו אפילו בדברים קטנים שהוא עושה ירצה להתמיד ולהמשיך במעשיו ולהתעלות בהם יותר ויותר.

ועוד כתוב (במשלי י" פס' ט'): "שמע עצה לקבל מוסר, למען תחכם באחריתך".

פירש רבנו יונה: "קבל מוסר כשאתה צעיר, כשהעץ קטן תשקיע בו על מנת שיגדל ישר, כי הכל הולך אחר ההתחלה".

שהילד הוא כחומר ביד היוצר ובאיזו דרך שהוריו ינחו אותו, בה הוא ילך.

וזה מה שאומר המשך הפסוק "למען תחכם באחריתך", פירוש: "היסודות שקבלת בילדותך יעמדו לך בזקנתך". ועוד אפשר לומר דברים שקנית בילדות בעודך צעיר וחזק בכוחך, אפילו כשתהיה זקן ותשוש תוכל להשתמש באותם המידות" כמו שכתוב "אשרי ילדותנו שלא בישה את זקנותנו. ולפי זה מובן מדוע חוגגים את חג האילנות מתי שהעץ מתחיל להוציא פרחים ולא מחכים לפירות, כי היסוד, שזו ההתחלה קובע את טיב הפרי. וכן גם בעניננו. וה' יהיה בעזרנו אמן כן יהי רצון.

חיצוניות מעוררת את הפנימיות

(גמרא מסכת נדרים דף ט' עמ' ב':)
"אמר שמעון הצדיק: מימי לא אכלתי אשם נזיר טמא אלא אחד. פעם אחת בא נזיר מן הדרום וראיתיו שהוא יפה עיניים וטוב רואי וקווצותיו סדורות לו תלתלים אמרתי לו: בני, מה ראית להשחית את שערך זה הנאה? אמר לי: רועה הייתי לאבא בעירי והלכתי למלאת מים מן המעין והסתכלתי בבבואה שלי ופחז עלי יצרי וביקש לטורדני מן העולם אמרתי לו: רשע!. למה אתה מתגאה בעולם שאינו שלך, במי שהוא עתיד להיות רימה ותולעה, העבודה (נשבע) שאגלחך (לשערך) לשמים, מיד עמדתי ונשקתיו על ראשו, אמרתי לו: בני, ירבו כמוך נוזרי נזירות בישראל, עליך הכתוב אומר: איש כי יפליא לנדור נדר נזיר להזיר לה". פירש רש"י: "בא לפני אדם אחד שבא להקריב קרבן נזירותו ולגלח את שעריו". "ופחז יצרי עלי ומתוך שראיתי במים צורתי כל כך נאה נתגבר עלי יצרי וביקש להביאני למעשים רעים ולטורדני מן העולם". אמרתי לו כך: "עליך הכתוב אומר איש כי יפליא" דהינו לשם שמים. נמצאנו למדים שהחיצוניות מעוררת את הפנימיות בין לטוב ובין לרע לפיכך ההורים צריכים להקפיד שילדיהם יהיו מלובשים בצניעות מסופרים יפה וקצר ולא בלוריות וכיוצא בזה, שלא לגרות את היצר הרע שבהם וה' יעזור לנו ואמן.

המלחמה על הזמן הפנוי

שמעתי מהרב זליכא: יש עץ שקורין אותו עצבוננית והוא דומה מאוד לעץ ההדס עד שהאדם אינו יכול להבחין בניהם וזה דווקא כשהם קטנים, אבל כשהם גודלים העצבוננית מוציא קוצים וההדס מוציא ריח טוב, זהו המשל.

והנמשל הוא: עשו ויעקב כשהיו קטנים גדלו באותו הבית, אחד חיקה את השני במעשיו, ולמדו באותו תלמוד תורה אצל אותו מלמד, זה היה מכין שיעורים וזה היה מכין שיעורים, זה היה מתפלל וזה היה מתפלל, וכל זאת בזמן שהיו בפיקוח של ההורים אך כשגדלו והיו צריכים לעשות פעולות אלו רחוק מעין ההורים אז ניכר החילוק ביניהם, שעשו בזמנו הפנוי הלך לצוד ציד בשדה, כך קיבל טבע לא טוב וראה שם אנשים לא טובים ולמד ממעשיהם הרעים ושם קיבל את מידת האכזריות כמו שכתוב (בבראשית כ"ה פס" כ"ט): "ויבוא עשו מן השדה והוא עיף". פירוש עיף: "מחמש העברות החמורות שעשה".

לעומתו יעקב אבינו ניצל את זמנו הפנוי בתורה ומצוות וישב בין חכמים ולמד ממעשיהם וממדותיהם הטובות כמו שכתב הרא"ש: "הילד מחקה את האנשים הסובבים אותו ורוצה להיות כמותם (ויעקב ישב בין חכמים) וממילא יעקב רצה להיות חכם כמותם.

נמצאנו למדים שהמלחמה היא בעצם על הזמן הפנוי של הילד שזה קובע את עתיד הילד, כמו שכתוב: "יצר לב האדם רע מנעוריו כלומר: שאם יהיה מנוער מהטוב (מן התורה) מיד יכנס בו הרע."

ועוד כיון שכתוב במשנה באבות פרק ג' משנה ד': רבי חנינא בן חכינאי אומר "הניעור בלילה והמהלך בדרך ומפנה ליבו לבטלה, הרי זה מתחייב בנפשו". פירש הרב קהתי (פירוש למשניות): "המפנה ליבו לבטלה כשאינו עוסק בשום דבר לא בתורה ולא בדרך ארץ, שעל ידי זה הוא בא לידי תמהון לבב והשתוממות המחשבה".

לפיכך צריך להעסיק את הילדים בדברים חיוביים ויהי רצון שה' יטע בנו

כח	לעבודתו	יתברך	אמן	ואמן.
----	---------	-------	-----	-------

בן יזכה אב

(פרשת וירא מובא מספר קול יהודה של הרב יהודה צדקה זצ"ל)
"ואברהם היה יהיה לגוי גדול ועצום ונברכו בו כל גויי הארץ, כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו לעשות צדקה ומשפט למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו". (בראשית י"ח פס' י"ח, י"ט).

פירש רש"י ז"ל, כי ידעתיו" מלשון חיבה.

הנה אברהם אבינו נתנסה בעשרה נסיונות ובכל זה אין אומר הכתוב "ידעתיו" מלשון חיבה אלא רק עבור אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו.

ומכאן רואים מה גדולה מעלת חינוך הבנים ודקדק לומר "אחריו" כי לפעמים אדם מחנך את בניו אך זה לא חודר פנימה רק בפניו למראית עין הם מתנהגים כשורה, אך לאחר שהוא פונה עושים הם מה שליבם חפץ. לזה בא הכתוב ומדגיש **אחריו** כי זה העיקר שידע לחנך את בניו שיהיו שומרי צדקה ומשפט גם אחריו וגם שהוא הולך לעולמו ויהיה בטוח שבניו אחריו ממשיכים דרכו בדרך התורה ובזאת ניתן לבאר הכתוב (במשלי כ' פס' ז') "מתהלך בתומו צדיק אשרי בניו אחריו" דרשו חז"ל "אל תקרי בתומו אלא במותו". מי נקרא צדיק? מי שידע שהוא מתהלך לעולמו ובניו ממשיכים דרכו, אדם זה באמת אשריו ואמר "מתהלך" ולא אמר "הולך" כי כשאדם מת הרי הוא עומד אין בידו להוסיף עוד תורה ומעשים טובים אך אם השאיר אחריו בנים העוסקים בתורה ובמצוות הרי הוא גם במותו מתהלך. אמנם הוא לא הולך אבל מתהלך על ידי בניו ועולה ממדרגה למדרגה, ואשרי הזוכה לכך.

אמנם יש לעמוד על הפסוק הזה "איזה צדיק לא יצוה את בניו אחריו"? ועוד, אברהם התנסה נסיונות קשים יותר כמו העקדה וכו'... ולמה אמר בלשון חיבה רק פה? אמנם אם נתבונן נראה שמעלה זו קשה ביותר, הפסוק לא אמר "אשר יצוה" בלבד. הכתוב הוסיף "ושמרו דרך ה'", כלומר אברהם אבינו מצוה צוואה כזו שתביא לידי "ושמרו" ולא כמו שיש אנשים שאומרים אני צויתי את בני ואיני עומד על המשמר שהציווי שציוה יהיה בבחינת "ושמרו".

ומכאן אנו למדים שלצוות את בנינו זה לא מספיק אלא צריך לעמוד על המשמר ולהשגיח שהם יקיימו את הציווי. וה' יהיה בעזרנו. אמן ואמן.

הקשר המשפחתי

הקשר המשפחתי בין הילדים צריך להיות קשר רגשי, וזוהי עבודת ההורים, הם אלו שצריכים להפעיל את הרגש אצל הילדים, שתשרה בניהם אהבה ואחדות שלא תהיה קנאה ביניהם חס ושלום. וההורים הם המקשרים ביניהם לדוגמא: לומר לילד "שמור על אחיך" "תן לו יד, שלא ירוץ לכביש", "תלביש לו סוודר, קר לו" וכו' או כאשר אחד הילדים חולה יכנס את כל הילדים ויאמר להם "בואו נקרא תהלים לרפואת אחיכם", או אם לאחד הילדים יש מבחן יאמר לילדיו "בואו נקרא תהלים להצלחת אחיכם" ועוד דוגמאות דומות היוצרות את הקשר המיוחד שביניהם, קשר אהבה ואחדות, אז יזכו ההורים שיגדלו הילדים סביב לשולחנם ולא לשולחן אחרים ולזה זכה יוסף הצדיק שכל שבת מברכים את הילדים "ישימך אלהים כאפרים וכמנשה", ולמה "כאפרים וכמנשה" שלא היתה ביניהם קנאה כלל, מנשה יכול היה לומר ליעקב "סבא, אני הבכור ולי מגיע שתשים את ידך הימנית על ראשי" ואפרים היה יכול להתגאות על מנשה ולומר לו "סבא ברך אותי, לכן אני יותר חשוב וכו'", לא זה חשב כך, ולא זה חשב כך ולכן זכו שבכל שבת מזכירים אותם לטובה. ויהי רצון שלא תהיה קנאה ושנאה ותחרות בין בנינו אלא אהבה ואחדות כמו שהיתה בן אפרים ומנשה אמן ואמן.

שלא לנסות את הילדים

אסור לנסות את הילדים ולבדוק נאמנותם באמצעים שונים למיניהם כגון שישליך מעות כאילו לא הרגיש, כדי לראות אם יקח בנו ממון זה לעצמו או יחזיר זאת לאביו וכיוצא בזה.

ועוד דוגמא: לא יניח כסף או שאר דברים שהילד אינו יודע שהם מנויים (ספורים) והאבא אינו רוצה שיגעו בדבר זה.

ועוד לא יפקיד פקדון כשאינו יודע כמה יש שם שזה יכול לגרום שהילד יבוא לידי גזל, שלא ינסה אותו ושיתן לו להחזיר חוב לפלוני בסך מאה ש"ח ויתן לו מאה ועשר בשביל לראות אם יחזיר לו את העודף או לא וכל כיוצא בזה צריך לדעת שהעושה כך לבני ביתו, עובר על איסור לפני עיוור לא תיתן מכשול.

ועוד אין תקנה על ידי שיאמר האב שהוא יקנה לו את הממון שבו הוא מנסהו. ויזכה לו על ידי אחר שלא בדעתו שזכין לאדם שלא בפניו, כך אומר האב. ונמצא שאם יגנוב, את שלו הוא נוטל ואין כאן גניבה כך חושב האב, ובאמת לא כן שכך משתמע מדברי רבינו יוסף חיים בתורה לשמה (שאלה תי"ז) שהרי זה "עביד איסורא".

וזה מה שאומרים אנו בברכות השחר: "אל תביאני לידי נסיון ולא לידי בזיון" שאם נכנסים לנסיון התוצאה היוצאת ממנה היא בזיון ואף אדם אינו רוצה בכך וה' יהיה בעזרנו אמן ואמן.

הרחקת הילדים ממידת הגאווה

הגאווה היא מידה רעה שצריך לעקור אותה מהילדים עוד כשהם קטנים, שאם לא היא הולכת ומתפתחת אצל הילד וקשה להסירה ממנו כשיגדל. ולזה יש השלכה לגבי עתיד הילד שאם נגוע הוא במידה זו אז אינו מקבל מוסר ותוכחת באמרו "רק מגדולים ממני אני שומע". והוא כשלעצמו חושב שאין גדול ממנו וממילא אינו מוכן לשמוע מוסר מאף אדם, לכל זאת גורמת הגאווה ועל ההורים מוטלת המשימה להסיר מידה זו מליבם.

ואביא להלן מעשה ששמעתי מפי הרב חיים רבי שליט"א: "מעשה בסבא זקן שהיו לו נכדים ואחד מהם היה מטפל בסבא הזקן יום יום, היה מאכילו ומשקהו ועוזר לו בכל. ויהי באחד הימים הילד שהיה מטפל בסבא, היה צריך לנסוע למקום רחוק והאח הצעיר היה צריך להחליפו בטיפול הסבא, וכך עשה, האח היה מבשל לו מאכילו ודואג לכל צרכיו.

לאחר כמה ימים חזר האח שנסע, לביתו של סבו והנה רואה הוא שהאוכל שבישל אחיו מונח בפני סבו ולא נאכל.

החל לומר לאחיו: "כנראה שאתה אינך יודע לבשל לסבא אוכל טעים כמו שאני הייתי מבשל לו, כי כשאני בישלתי סבא היה אוכל את כל מה שהיה בצלחת. ועכשיו אינו נוגע בכלום". וכך היה מתגאה על אחיו.

שמע הסבא את דברי נכדו ואמר בליבו "חייב אני להסיר את גאוות נכדי ולישר אותו". והנה למחרת היום בישל אותו הילד והגיש האוכל לפני סבו, הסבא בחכמתו, בטעימה הראשונה שלו החל לצעוק בקול רם:

"איני יכול לאכול מן האוכל הזה, טעמו טעם רע וריחו ריח רע!"
לתדהמתו של הילד.

רץ הנכד לסבא, ואמר לו: "סבא, סבא, זה אני בשלתי את האוכל הזה
והוא כמו כל הפעמים שבישלתי לך בעבר, ולכן מדוע אינך מרוצה מן
האוכל הזה?"

ענה לו הסבא ואמר: "אכן, האוכל הזה כמו כל הפעמים, אך הפעם הוא
נעשה עם גאוה, שקלקלה את ריחו ואת טעמו.

וכך הסבא בחכמתו לימד את נכדו מוסר, כמה רעה מידת הגאוה.

הערה: יש שאומרים בדורנו שצריך שתהיה גאוה כמו שכתוב
בתהילים "ויגבה לבו בדרכי ה'". על זה אין עוררין כלל אבל צריך השגחה
שלא תפרץ הגדר לתחומים אחרים ואחר כך מאבדים את השליטה על
זה וכמו שאמרו בדרך רמז שניתן הרשות למשחית להשחית אינו מבדיל
בין טוב לרע. ויהי רצון שה' יהיה בעזרנו, אמן ואמן.

כי איך אעלה אל אבי

(מובא מספר קול יהודה)
"כי איך אעלה אל אבי הנער איננו אתי" (בראשית מ"ד פס' ל"ד) בדרך רמז
אומרים המפרשים, כי קריאה זאת מופנת לכל אב ואם מישראל לחשוב
"כי איך נעלה אל אבינו שבשמים לאחר המיתה והילדים אינם אתנו".

פירוש שבניהם אינם הולכים בדרך התורה והמצוות, צריכים הם
להסביר בבית דין של מעלה למה הנער אינו הולך בדרך התורה והמצוות.
מה נדבר ומה נצטדק, החינוך שחינכנו גרם זאת:

ועוד "איך אעלה אל אבי הנער איננו אתי"

פירוש איך אעלה במעלות התורה והמצוות והנער איננו איתי בשעורי
תורה, בבית הכנסת ובתפילה. ואני צריך בכל יום ויום לחפשו במקומות
שאינם הגונים. לכן בגלל שאני נמצא בטרדות של הנער איני יכול לעלות
בתורה ובמצוות.

ועוד "איך אעלה אל אבי שבשמים" והתכלית שהוא הנער איננו אתי שזה עיקר חייו של האדם לגדל דור ישרים.

ויהי רצון שה' יעזור לנו שבנינו יעלו אותנו במעלות התורה, אמן כן יהי רצון.

ויעקב איש תם יושב אהלים

"ויוגדלו הנערים ויהי עשו איש יודע ציד איש שדה ויעקב איש תם יושב אהלים" (פרשת תולדות כ"ה פס' כ"ז). פירש רש"י: "יודע ציד לצוד ולרמות את אביו בפיו, ושאלו: "אבא איך מעשרין את המלח ואת התבן", כסבור אביו שהוא מדקדק במצוות. "איש שדה, כמשמעו אדם בטל וצודה בקשתו חיות ועופות". "תם, אינו בקי בכל אלה כליבו כן פיו". "מי שאינו ריף לרמות, קרוי תם". עד כאן דברי רש"י.

נמצאנו למדים איפוא שהתורה משבחת את יעקב שהיה תם ומגנה את עשו שהיה ערמומי ולצערינו החינוך של היום מחנכים את הילדים להיות חריפים. ושלא להיות תמימים והופכים את הרע לטוב והטוב לרע ועוד קוראים לזה חינוך. וכך אומרים להם: "אם תהיה תם לא תוכל להסתדר בחיים", "מי שלא מרמה אינו מסתדר בחיים" וכדומה. לכן אנו שהולכים בדרך התורה והמצוות, צריכים לשאוף שבילדינו תהיה מוטבעת מידת התמימות וה' יהיה בעזרנו אמן ואמן.

שמור על הפקדון

(פרשת יתרו)
ידוע הדבר שעל פי תורתנו הקדושה ילדינו הם כתכשיט של מלך אשר נתנם לאנשים פשוטים לצורך שמירה ולכן צריכים אנו לשמרם כעל בבת

עינינו עד אשר יבוא זמנם לשוב למלך וכמו כל תכשיט שלא לוקחים לכל מקום ולא מראים לכל אדם, כך גם עם ילדינו ולכן צריכים ההורים להתבונן לפני שלוקחים ילד למקום זה או אחר, צריך להיזהר שהמקום והאנשים לא ישפיעו על הילד ולא ישחיתו את מידותיו חס ושלוש ויבינו בעין שכלם אם המקום מתאים לילדיהם או לא.

רמז לזאת אנו למדים ממשה רבינו עליו השלום כשהלך מיתרו חותנו למצרים ולקח אתו את אשתו ציפורה ואת בניו שנאמר "ויקח משה את אשתו ואת בניו..." (שמות ד', כ').

ומבואר ברש"י, "יצא אהרן לקראתו ופגשו במדבר, אמר לו אהרן: מי הם הללו? אמר לו: זו אשתי שנשאתי במדין ואלו בני, אמר לו: והיכן אתה מוליכן? אמר לו: למצרים, אמר לו: על הראשונים אנו מצטערים ואתה בא להוסיף עליהם? אמר משה לציפורה אשתו: לכי לבית אביך. נטלה ציפורה את שני בניה והלכה לה". (שמות י"ח, ב').

הצער שאמר לו אהרן הכהן ע"ה "על הראשונים אנו מצטערים" הוא צער גידול ילדים בארץ טמאה ומלאה כשפים. חינוכם שם קשה ולכן משה רבנו שלח את אשתו ציפורה עם בניו חזרה למדין שהוא מקום בטוח לילדים, יותר מאשר במצרים.

לכן מקומות אשר אין בהם ריח תורה ויראת שמים ומוסר ודרך ארץ, אז מה הטעם ליקח לשם את ילדינו בבת עינינו.

מקומות אלה, אציין אחדים מהם זה בנקים למיניהם אשר שם הילד יכול ללמוד את ה"מידה הטובה" של הרדיפה אחר הממון (בלשון הלצה), משרדי ממשלה "למיניהם" ששם מידת הגאווה בהתגלמותה והצניעות בטח ובטח שלא שם, ארועים המתקיימים בלא הפרדה בין נשים לגברים, כמו כן בית חולים וקופת חולים בכללם, כשאין סיבה לקחת את הילד (ובע"ה שגם לא תהיה) אז אין צורך וכל אדם יחשוב בעצמו לאילו מקומות מיותר לקחת את הילדים כדי שלא יתקלקלו חס ושלוש ואמרו חז"ל: "כל המוסיף מוסיפים לו", ויהי רצון שנזכה לזרע קודש לעבודתו יתברך והבא ליטהר מסייעין בידו.

האהבה ותוצאותיה

"ויהאב יצחק את עשו כי ציד בפיו ורבקה אוהבת את יעקב" (בראשית כ"ה, פס' כ"ח) בספר חינוך הבנים שואל הרב אהרון זכאי שליט"א: כיצד יתכן שיצחק, בעל רוח הקודש, אינו מבחין ברשעותו של עשו וחושבו צדיק ואוהב אותו בשל כך? והוא מתרץ שיצחק התעלם מכל מידותיו הרעות והתמקד במידתו הטובה היחידה שהיתה בו שהיא כיבוד אב ואם, עד כאן.

פירוש "כי ציד בפיו", אהבו בשל מידה זו ("כי ציד...") אולם רבקה לא היתה זקוקה לסיבה לאהוב את יעקב כיון שהיה כל כולו תם ומושלם בכל, הן בתורתו והן במידותיו. ורבקה לא היתה צריכה סיבה מיוחדת חיזונית כדי לאהוב אותו ובגלל זה התורה לא כתבה ברבקה את הסיבה מדוע אהבה את יעקב.

ומדוע התורה צריכה לספר לנו שיצחק אהב את עשו ורבקה אוהבת את יעקב?

כי התורה רצתה להגיד לנו שלאהבת הילדים יש חשיבות גדולה ונשאלת השאלה: "האם יש אב שאינו אוהב את בנו"? שהרי אחד הדברים שטבוע בהורים הוא לאהוב את בנם. אלא שיש הבדל בין אהבה רגשית (גשמית) לבין אהבה שכלית (רוחנית) וניתן דוגמא לדברינו. אב שמאכיל ומשקה את בנו, קונה לו מעיל חם בחורף על מנת שלא יחלה ואינו מתאכזר אליו כל אלה דברים שבאים בדרך הטבע והרגש פועל בהם.

אולם בחינוך האמיתי אנו זקוקים לאהבה הרוחנית שאליה יותר קשה להגיע וצריך עבודה קשה בשביל להשיגה. שאם בחינוך נפעל לפי הרגש עלולים אנו להגיע לתוצאה הפוכה כיון שבחינוך פעם אנו זקוקים לנשיקה, ופעם למכה או לשניהם יחד וכל זאת למען שהילד ירגיש שהדברים שנעשים הם מתוך אהבת ההורים אליו.

וזאת היתה הצלחתה של רבקה אמנו שאהבה את יעקב אבינו ע"ה אהבה רוחנית ולא היתה לה סיבה גשמית. וה' יהיה בעזרנו תמיד אמן ואמן.

בן סורר ומורה

(פרשת כי תצא) כתוב בפסוק: "כי יהיה לאיש בן סורר ומורה איננו שומע בקול אביו

ובקול אמו, ויסרו אותו ולא ישמע אליהם". ולעומת זאת כתוב בפס' כ' ואמרו אל זקני עירו בננו זה סורר ומורה איננו שומע בקולנו זולל וסובא". פירש רש"י: "בן סורר" סר מן הדרך", "מורה", מורד בדברי אביו.

שמעתי מפי הרב מאיר מזוז שליט"א ראש ישיבת "כסא רחמים", מדוע כתוב בפסוק י"ח: "איננו שומע בקול אביו ובקול אמו" ובפסוק כ' כתוב: "איננו שומע בקולנו"? ומדוע כתבה התורה לשון שונה בשני הפסוקים הללו? פירש הרב כך: מפני שבפסוק כ' במיתת הבן סורר ומורה, הצריכה התורה תנאים מתאימים להורגו והם:

א - שחינוך ההורים יהיה חינוך טוב לפי התורה הקדושה ואם יצא בן סורר ומורה אז ממיתים אותו.

ב - שההורים יהיו מחנכים באותה הדרך ושיהיה תאום ביניהם ולא שהאחד יסתור השני כמו שאומר בכתוב "איננו שומע בקולנו" שאנחנו כאחד, רק אז נקרא הוא בן סורר ומורה.

ונמצאנו למדים שאם ההורים לא נהגו כך האחריות מוטלת על ההורים שחינוכם הלקוי גרם לבנם להיות בן סורר ומורה.

וה' יהיה בעזרנו להתחזק ולהתעלות בתורה, אמן כן יהי רצון.

השקפת התורה

(שמות - פרשת יתרו פרק יח ג, ד)
אומר הכתוב: "ואת שני בניה אשר שם האחד גרשום כי אמר גר הייתי בארץ נכריה, ושם האחד אליעזר כי אלהי אבי בעזרי ויצילני מחרב פרעה".

שמעתי מפי הרב חיים רבי שליט"א בשם ספר "הצל"ח על התורה: "היה צריך להיות כתוב בתורה, שם האחד גרשום ושם השני אליעזר. ומדוע כתוב בשניהם "ושם האחד"?

פירוש לפי המדרש: כתוב שמשם רבנו התנה עם יתרו שאחד הילדים יהיה חופשי והוא יבחר באיזו דרך ילך והשני יחנכו משה לתורה. ועל זה

פירש בעל הטורים, שאת הילד הראשון מסר משה לעבודה זרה ותמה, וכי גרשום יעבוד עבודה זרה, חס ושלוס!?! אלא ללמדך שאדם שאומר אני לא אומר לבני מה לעשות, אלא הוא יגדל ויחליט לבד מה לעשות. לפי התורה נקרא אדם זה מוסר את בנו לעבודה זרה ולפי זה מובן למה כתוב "ושם האחד אליעזר" (כמו לאחיו) מפני שהראשון, מסר משה רבנו את עתיד בנו גרשום בידיו ולפיכך התורה לא החשיבה אותו כלל, אז ממילא אליעזר היה יחיד בחשיבותו.

ויהי רצון שה' יעזור לנו לחנך את בננו בדרך הישרה והטובה, אמן כן יהי רצון.

גדרות למקננו וערים לטפנו

(פרשת מטות)

בהגדה של פסח כתוב על ארבעה בנים והם: חכם, רשע, תם ושאינו יודע לשאול וברשע כתוב ששאלתו היתה: "מה העבודה הזאת לכם"? ומשאלה זו למדו חז"ל ששאלת רשע שאל, ובאמת מה ראו חז"ל בשאלה זו וקבעו שהוא רשע? ישנם הרבה הסברים לכך אלא שיש הסבר אחד הקשור לעניננו:

כאשר צדיק בא לעיר שואל הוא דבר ראשון "איפה יש פה בית כנסת, תלמוד תורה, מקוה וכו'..." והרשע דיבר ראשון ושאל: "מה העבודה הזאת לכם"? כלומר, יש עבודה אחרת? הבדל של שמים וארץ בין הצדיק לרשע, כלומר ירא שמים פניו תמיד נשואות לשמים, לרוחניות, לעומת עם הארץ שקשור תמיד להבל הארץ ולגשמיות. ובעצם דבר זה רואים אנו בתורה (במדבר פס' ל"ב) שביקשו בני גד ובני ראובן לקבל את ארץ הגלעד ולאחר שמשה רבנו ענה להם ואמר "ואחיכם יבואו למלחמה ואתם תשבו פה"? ענו הם ואמרו למשה רבנו ע"ה: "גדרות צאן נבנה למקנינו פה וערים לטפנו ואנחנו נחלץ חושים (נחיה מהירים וזריזים) לפני בני ישראל". כלומר נעזור להם במלחמה ורק אחר כך נחזור לארצנו ובאמת לאחר דברים אלו אמר להם משה רבנו "אם תעשו את הדבר הזה וגו'... בנו לכם ערים לטפכם וגדרות לצאנכם וגו'... והיתם נקים מה' ומישראל וגו'..."

אלא שהדבר פלא הוא, הלא הצעה זו הם הציעו אותה ולמה משה מרחיב להם את הדיבור הזה? די לו לומר "היוצא מפיכם תעשו" אלא כפי שהסבירו המפרשים היה גם כאן ויכוח יסודי בין דברי משה לדבריהם,

נכון הוא הדבר שהם הציעו באופן כללי את אותה ההצעה, אלא שהבדל חשוב מאוד הבדיל בניהם שהם בני גד ובני ראובן הקדימו בדבריהם, שרוצים הם לבנות גדרות צאן ורק אחר כך הערים לטף. ואילו משה רבנו ע"ה הקדים הטף למקנה באומרו "בנו לכם ערים לטפכם, וגדרות לצאנכם" כאשר הרגיש בדבריהם שחביב עליהם ממונם יותר מטפם וזה היפך דעת תורתינו הקדושה והפך השקפתנו כיהודים עבדי ה'.

אלא שלצערנו ובעוונותינו הרבים נמצא הוא גם היום אצל חלק מהעם ויש כאלה אשר דואגים לממונם יותר מטפם. ועל הממון הם שמים כל גופם נפשם ומרצם וכוחם ואילו על טפם לא חושבים פעמיים כגון באיזה בית ספר יחנכו אותם, באיזו סביבה הם יגדלו ועם איזה אנשים יתחברו וכו'. לעומת זאת על כספם וזהבם חושבים הם הרבה ומתיעצים עם מי שרק אפשר לפני שישקיעו אותו בדבר מסוים וגם לאחר כל זה הם בפחד מתמיד שמא יפסידו אתו ועל ילדיהם הם לא ניסו אפילו לברר לאיזה בית ספר יותר טוב לרשום אותם ובטח שהם לא בפחד על חינוכם.

לעומתם הורים שידאגו לבניהם לחינוך טוב וידאגו שישתובבו אך ורק עם חברים יראי שמים וכל הזמן ישגיחו עליהם רוב הורים אלה זוכים כשמתבגרים, ל"כיבוד הורים" מיוחד במינו ולעומת זאת הורים המשקיעים בממונם כספם וזהבם הלך להבל וריק וכבר אמר דוד המלך ע"ה בתהלים (מ"ט, י"ח) "כי לא במותו יקח הכל לא ירד אחריו כבודו". והזורע פרחים יהיה מבושם והשותל בצל יצטער מריחם.

ועל זה בא משה רבנו ע"ה מנהיג העם לעולם ועד ואמר: בנו לכם ערים לטפכם הקדימו תשומת לב יותר לטף ורק אחר כך על המקנה, צאן, גשמיות וזה עיקר השקפת היהדות, קודם כל הרוחניות ורק אחר כך הגשמיות כמו שאומרים אנו בכל יום "משיב הרוח ומוריד הגשם" ז"א שמרומם הרוח (רוחניות) ע"י שמוריד הגשם (הגשמיות). וה' יזכנו לעבדו באמת, לאהבו ולעשות רצונו כרצונו. אמן ואמן

גדול המחטיאו מההורגו

(בראשית פרשת וישב וישב פרק ל"ז פס' כ"א) כתוב: "וישמע ראובן ויצילהו מידם ויאמר לא נכנו נפש". (בפס' כ"ב). "ויאמר אליהם ראובן אל תשפכו דם השליכו אותו אל הבור הזה אשר במדבר ויד אל תשלחו בו למען הציל אותו מידם להשיבו אל אביו". (פס')

כ"ו) "ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע כי נהרוג את אחינו וכסינו את דמו" (פסוק כ"ז) "לכו נמכרנו לישמעלים וידנו אל תהי בו כי אחינו בשרנו הוא וישמעו אחיו"

שואלים המפרשים: "מי הציע עצה יותר טובה ראובן או יהודה"? יהודה הציע לא להרגו אלא למכרו, וראובן הציע לזרקו לבור מלא נחשים ועקרבים ולא להרגו בידיים.

לפי ראיית עינינו בודאי יהודה הציע עצה יותר טובה, ולמה? כי יהודה אמר לא נהרוג אותו אלא נמכור אותו לישמעלים אלה. ע"פ התורה ראובן הציע הצעה טובה יותר, ולמה? מפני שראובן אומר נזרוק אותו לבור ושם יש נחשים ועקרבים שהם שליחים של ה' כלומר מסר אותו ביד ההשגחה שאם חייב הוא ימות ואם זכאי יחיה.

אך יהודה עשה מעשה קשה יותר, שמסר את נשמתו של יוסף בין הגויים שכתוב גדול המחטיאו יותר מהורגו והיזכה אותנו שלא נפול ביד חטא אמן. ואמן.

כתרה של תורה

(בראשית פרק מ"ח פרשת ויחי פס' ט"ו-ט"ז)
"ויברך את יוסף ויאמר: האלהים אשר התהלכו אבותי לפניו אברהם ויצחק האלהים הרועה אותי מעודי ועד היום הזה. המלאך הגואל אותי מכל רע הוא יברך את הנערים ויקרא בהם שמי ושם אבותי אברהם ויצחק וידגו לרוב בקרב הארץ".

כתוב בפסוק ט"ו "ויברך את יוסף..." ורואים אנו שיעקב ברך את אפרים ואת מנשה, והיכן ברך את יוסף?

ושמעתי מהרב יוסף חבה שליט"א שרואים שיעקב אכן ברך את יוסף מכיון שהברכה הטובה ביותר לאב היא שבניו ילכו בדרך התורה.

ועוד מדוע יעקב ברך אותם קודם בשמו ולאחר מכן בשם אבותיו?

שידוע לנו שיעקב הוא עמוד התורה אברהם הוא עמוד החסד ויצחק הוא עמוד הגבורה ולכן רמז יעקב ויקרא בהם שמי ורק אחר כך שם אבותי

שכל זה בלא תורה לא טוב כי התורה מנחה את האדם מתי לעשות את החסד ועם מי לעשותו.

ועוד מדוע יעקב ברך אותם "וידגו לרב בקרב הארץ". פירש רש"י: "וידגו, כדגים הללו שפרים ורבים ואין עין הרע שולטת בהם".

פירוש נוסף מדוע "וידגו"? ומפרש: "כמו דגים שאינם יכולים בלא מים ואין מים אלא תורה, כך בניך יהיו קשורים לתורה".

ועוד בבראשית מ"ח פרשת ויחי פסוק י"ג:

"ויקח יוסף את שניהם את אפרים בימינו משמאל לישראל ואת מנשה בשמאלו מימין לישראל ויגש אליו".

פסוק י"ד "וישלח ישראל את ימינו ויושט על ראש אפרים והוא הצעיר ואת שמאלו על ראש מנשה שכל את ידיו כי מנשה הוא הבכור ושואלים מדוע יעקב שכל את ידיו ומדוע שם את ידו הימנית על ראש אפרים שהוא הצעיר?

נראה לפרש שאפרים היה עוסק בתורה בלבד ומנשה עסק גם כן בתורה אך גם בדברים אחרים וכאן יעקב בא ללמד אותנו שהתורה היא התואר החשוב ביותר היא בבחינת שכל המוסיף ללימוד התורה דברים אחרים גורע ממנה.

ועוד יעקב רצה ללמדנו שלפי התורה הבכור הוא זה שיש לו תורה ומעשיו הטובים מעידים עליו וכן ההלכה שתלמיד חכם צעיר אפילו זקנים צריכים לעמוד בפניו.

ועוד שכתוב: "והדרת פני זקן" פירש רש"י: "זקן" זה, קנה, חכמה. ויהי רצון שה' ידריכנו בדרך התורה אמן ואמן.

לתת לילד בטחון

דבר חשוב מאד לבנין הילד הוא הבטחון העצמי שלו, דבר המוטל על ההורים אשר צריכים לתת לו משימות בבית ואחריות כפי גילו וכישוריו

האישיים, לתת לו משימה שיוכל לקים אותה בהצלחה דבר שמוסיף לילד בטחון וחשק גדול והוא נהיה פתוח למשימות אחרות.

ועוד להשתדל אם אפשר שלא לתת לילד לעשות דברים שאינו אוהב לעשות, כיון שדבר שאדם אינו חפץ לעשותו קשה לו להצליח בו.

ההורים אמורים לתת את עיקר האחריות שבבית לבכור שבילדים כי הוא הגדול הוא "סימן הדרך" של אחיו (אחריההורים) ועל ידי שנותנים לו אחריות, זה מחייב אותו להיות ילד טוב ואחראי. ובזה הוא מהווה דוגמא אישיתטובה וזהו רווח גדול, כיוון ששאר האחים ירצו לחקות את אחיהם הגדול ויהיו ב"ה גם הם טובים כמוהו.

ועוד, לתת לילד לדבר דברי תורה בשולחן שבת ובכל הזדמנות שיש להקשיב ולשאול, בכדי שהוא ירגיששדבריו אכן חשובים, וכך הוא גם יקשיב אפילו עוד יותרלרב שלו בתלמוד תורה, ויהי רצון שה' יזכה אותנו לחנך בנינו בדרך נכונה אמן ואמן.

בנערינו ובזקנינו נלך

(שמות י' פס' ט)
"ויאמר משה בנערינו ובזקנינו נלך", אם אדם מביא את שנות נעוריו הרי הוא יכול לילך ולעלות בזקנתו.

על ידי נערינו. אפשר להיות בבחינת הולך גם ב"זקנינו" לפי שאפשר לומר "אשרי ילדותינו שלא בישה את זקנותינו" (נועם אלימלך).

פרעה כבר היה מוכן להסכים כי מבוגרים יצאו ממצרים, כפי שהוא אומר: "לכו נא הגברים ועבדו את ה' ובלבד שישאירו לו את הנערים, כי אם הדור הצעיר ישאר אצלו לא יהיה עוד קיום לעם ישראל, משום כך אין משה רבינו מסכים לזאת ואומר לו: "בנערינו ובזקנינו נלך". הנוער חייב ללכת אתנו, יחד עם הדור הקשיש ואפילו לפניו, כי אז יכולה עבודת ה' להיות מושלמת (מעינה של תורה);

"ויאמר משה בנערינו ובזקנינו נלך". אם כן נשאלת השאלה: מה חשב פרעה ומה חשב משה?

שמעתי שהויכוח בין משה לפרעה היה עמוק מאוד באיזו דרך צריך לחנך את הילד.

פרעה חשב שהגדולים הם מבינים, הם עובדים את ה' הם יצאו ממצרים.

אבל הקטנים אינם מבינים את עבודת ה' הם ישארו במצרים, יגדלו ולהם תהיה בחירה חופשית.

אמר משה: "עם ישראל אינו כמו שאר אומות העולם, וחינוך ילדינו לא כחינוך ילדיכם, אנו לומדים דור אחר דור, דור מוסר לדור וצריכים אנו להיות צמודים אחד לשני ואין אנו יכולים לצאת בלי הילדים הקטנים כמו שנאמר בשיר השירים: "צאי לך בעקבי הצאן" עם ישראל הילדים מתבוננים בזקנים זה השילוב חייב שיהיה בין הזקנים לילדים".

חנך הילדים למורא רבך כמורא שמים

(מפי הרב חיים רבי שליט"א)
אחד מן הדברים הגדולים שצריכים ההורים לחנך את ילדיהם הוא לקיים מאמר חז"ל "מורא רבך כמורא השמים" (מסכת אבות).

ומצוה רבה לומר להם לפני שהולכים לת"ת "תקשיב היטב לדברי הרב", תסתכל היטב בפנים הקדושות של הרב ותפחד ותירא יראת כבוד מהרב שלך, כמו שצריך לפחד ולכבד את הקב"ה. ועל ידי זאת ירגיש הילד שהרב שלו הוא דוגמא חינוכית מאד ללמוד מחכמתו ומידותיו הטובות של רבו (עיי' מהרש"א עירובין יג:).

כמובן שצריך לחנך את הילדים באופן כללי שגדולי ישראל הם המנהיגים הרוחניים של עם ישראל ואנו כפופים להם וכל דבר היוצא מפייהם הוא קודש קודשים ואין הבדל בין ספרדים לאשכנזים חס ושל. וס, כולם אהובים, כולם ברורים, כולם צדיקים.

ויש למנוע מהילדים לשחק במשחקי קלפים או תמונות של גדולי ישראל, מפני שבמשחקים אלו מחליפים, מרויחים, ומפסידים והילדים מתחילים לדבר על גדול פלוני שיותר טוב מגדול אחר וכו' והיראה והפחד מגדולי ישראל יורד מהם.

צריכים ההורים להזהר בבית בשולחן של שבת וכיו"ב שלא להרהר או לפסול רבנים גדולים מאיתנו, אלא להדגיש ולהסביר שכל גדולי ישראל קדושים וטהורים ואסור לנו להרהר אחריהם אפילו אם יש ביניהם מחלוקות ודעות שונות. אלו ואלו דברי אלקים חיים.

כמובן צריך לקיים מאמר חז"ל "עשה לך רב והסתלק מן הספק" (מסכת אבות).

והכוונה שצריך להחדיר לתודעה במשפחה, שיש לנו רב גדול בתורה שכל פרט או בעיה הילכתית שואלים ומתיעצים איתו ועל ידי זה יודעים הבנים מהי "דעת תורה" שאסור לעשות שום דבר לפי השכל הקטן שלנו או לפי הרגש של אותה שעה אלא רק על פי דעת תורה של הרב הגדול ולהסביר לילדים אם שואלים את הרב הגדול, מהשמים מכוונים אותו דווקא אל האמת המתאימה לאותה משפחה ולאותה בעיה כי רבותינו הבטיחו לנו הנוטל עצה מן הזקנים אינו נכשל והזקנים אלו גדולי ישראל שהרי אין זקן אלא זה שקנה חכמה ועל ידי זה תהיה השאיפה של אותם הילדים גם כן ללמוד ולהתעלות כמו הרב הגדול שלהם שהוא משמש עבורם דוגמא אישית כשרואים את שקידתו העצומה בתורה וכן את גדולתו בספרים שחיבר וכן מידותיו הטובות והנעלות כמו שאמר ישעיה הנביא (פרק ל') "והיו עיניך רואות את מוריך".

לפעמים יש ילד "קצר קומה" ויש חברים בעלי מידות רעות שפוגעים בו ומעליבים אותו וקוראים לו מילות גנאיוכיצד אפשר לחזק את הנפש של הילד הזה? אם אותה משפחה יודעת להעריך את גדולי ישראל אפשר בפשיטות לאמר לו אתה בע"ה לומד תורה ותצליח בלימודים ותהיה ת"ח גדול ויהיה לך כבוד אמיתי של תורה ויראת שמים וממילא הגובה שלך לא משנה כלום מפני שיש לך תורה וכולם ירוצו אחריך להתייעץ ולשאול שאלות בהלכה. כמו הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל שהיה גאון עצום ומכל העולם שאלו אותו שאלות וכידוע הוא לא היה גבה קומה...

גם כשיש בעיות חינוכיות בבית בין הילדים או כשהם רבים ביניהם או כשהם חלשים במידות כיבוד ההורים. כיצד פותרים בעיות אלה?

אם אבא ואמא תמיד מדברים על תורה, ודעת תורה, וגדולי ישראל ועשה לך רב. ממילא הבן יודע שהוא חייב לשאול את הרב הגדול מה לעשות!!! וממילא הרב הגדול מנהיג מייעץ ופוסק מה לעשות ועל ידי זה הכל יבוא על מקומו בשלום.

כשיש בחירות לכנסת ולעריה ויש דעות שונות בין גדוליישראל האמיתיים שליט"א, אם לבחור, במי לבחור וכו': התפקיד הגדול של ההורים להסביר היטב בבית שגדוליישראל צדיקים ואמיתיים והכל לשם שמים אלא שאנחנו הולכים לפי חכם פלוני אלמוני וזהו. והעיקר לקיים מאמר

חז"ל על הפסוק "את ה' אלוקיך תירא. לרבות תלמידי חכמים" ועיין בספר קדושת הבנים של הרב יוסף שעשוע שליט"א (דף ס"ב) שהביא מעשה:

והיה מעשה בדורנו בשני ילדים, האחד בן של תלמיד חכם והשני בן של בעל הבית פשוט אך ירא שמיים וגדלו שני הילדים בישיבה הבן של בעל הבית יצא תלמיד חכם מופלג והבן של התלמיד החכם יצא בקושי תלמיד חכם שיודע ללמוד ודבר זה כאב מאוד לאותו התלמיד חכם למה בנו שלמד עמו הרבה ובכל זאת לא יצא תלמיד חכם והבן של בעל הבית שלא למד עמו יצא תלמיד חכם, הלך ושאל את אחד מגדולי הדור (החזון איש זצוק"ל).

על דבר זה השיב לו, שאתה דברת על שולחן שבת עם בנך על רב פלוני שהוא לא כל כך בסדר ועל רב אלמוני שעשה כך וכך ולכן אמר בנך בליבו בשביל מה לי להשקיע בלימוד התורה ולאחר מכן כשאגדל ידברו עלי.

לעומת זאת בנו של בעל הבית שהיה מגיע לביתו מדי שבת היה אביו מספר לו כיצד נהנה מרב פלוני ואיך רב אלמוני דרש יפה וכו' וכו' והיה הבן מתקנא בקנאת סופרים ושאף גם הוא להיות גדול בתורה ולשמח את אביו ולכן בנו יצא תלמיד חכם מופלג.

מכאן אנו למדים שכל אדם צריך לעמוד על המשמר ולדאוג שהבנים תמיד יכבדו תלמידי חכמים ויאהבו אותם ושיכבדו את התורה ואת לומדיה.

בניך סביב לשולחן

(תהילים קכ"ח פס' ח) א. "שיר המעלות אשרי כל ירא ה' ההולך בדרכיו".

ב. "יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך".

ג. "אשתך כגפן פוריה בירכתי ביתך, בניך כשתילי זיתים סביב לשולחן וכו'... וראה בנים לבניך שלום על ישראל".

פירוש בדרך הדרש:

א. אשרי כל ירא ה' אשרי אדם שיראתו קודמת לחכמתו כמו שאומר הכתוב בפרקי אבות (פרק ג' משנה ט') "ראשית חכמה יראת ה' ". "ההולך בדרכיו" הכוונה שהולך הוא אחר הנהגתה של תורה ומבטל את דעתו בפניהם של גדולי ישראל המורים את דרך ה' ומבטל דעתו בפני דעת גדולים.

ב. "יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך" לאחר שאדם

יגיע ללכת בדרך ה' זוכה הוא לאחר מכן ל"אשריך וטוב לך" אשריך בעולם הזה וטוב לך בעולם הבא :

ג. "אשתך כגפן פוריה בירכתי ביתך..." כגפן פוריה פירש רש"י שתהיה כגפן המגדל פירות העומדים בירכתי הבית הקרוב אליו, לזבלו ולהשקותו בעתו שאז הפירות טובים ובריאים כן אשתך תלד לך בנים בריאים וטובים.

"בניך כשתילי זיתים..." פירש רש"י מה הזיתים, שאין להם הרכבה כך אין בבניך פסול.

"סביב לשולחנך..." שלא יהיו מסובים על שולחן אחרים.

ובדרך רמז : "אשתך כגפן פוריה" תהיה לך אשה.

"בניך כשתילי זיתים" יהיו לך בנים.

"בירכתי ביתך" יהיה לך בית.

"סביב לשולחנך" יהיה לך שולחן מלא כל טוב.

"סביב לשולחנך" ילכו בניך סביב מר"ן שולחן ערוך

ואח"כ תזכה לראות בנים ובני בנים וכמו שכתוב בפסוק ו' : "וראה בנים לבניך שלום על ישראל".

ויהי רצון שה' ינחנו ללכת אחר רבותינו אמן כן יהי רצון.

עיקר ויסוד לחינוך הילדים הוא "התקשורת בין ההורים והילדים" שהרי בלעדי התקשורת אין רצון לקבל אחד מהשני. ותקשורת היא הבנה של האב למעשי הילד ודבריו וההבנה של הילד שהוכחות האב הם רק למענו. אז יכולים לקבל האחד מהשני וכן אפשר לשנות את מידותיו והתנהגותו של הילד אם הם לא ברוח היהדות.

בכדי להגיע לידי הבנה חייבת מידת האמת להמצא בין האב לבנו לכן צריך האב להחדיר לבן מידה זו ואפילו כשילד שיקר לא לקרא לו "שקרן" אלא לומר לו "אתה אמרת דבר שאינו נכון ואני עדין ממשיך להאמין בך", אפילו אם נשנה הדבר מספר פעמים ותמיד להדגיש שמאמינים בו אולם הפעם יצר הרע התגבר עליו וכו' בכדי שלא יגיע למצב שמידת השקר תיטבע בו אלא לפתוח לו פתח לחזור בו ממידה זו. וכשקימת במשפחה תקשורת בריאה ורצויה התוצאה בחינוך הילדים היא אחרת וקלה יותר מאשר במשפחה אשר התקשורת וההבנה מנותקות בה.

שלמה המלך ע"ה אמר זאת במשלי (פרק ב' פס' א'): "בני אם תקח אמרי ומצוותי תצפון איתך" פירש רש"י: "אם תיקח אמרי פי, בני תהיה". ועפ"י מה שאמרנו עד כה דברי רש"י מבוארים שעיקר הקשר בין האב לבנו הוא השמיעה והציות שבנו שומע ומציית לאב ורק על ידי זה יגיע ל"ומצוותי תצפון אתך". עד כאן.

לכן מובנים ההבדלים בין קשר האב לבנו במשפחה חרדית אשר מקפידה להותיר זמן ביום לשוחח עם הילדים ואשר אין להם את הקופסא הנקראת בשם "טמבלויזיה" אשר שודדת את זמני ההורים לישיב עם ילדיהם אלא תמיד יש זמן לדבר (ולא חסר על מה) וכן ביום שבת קודש זוכה המשפחה כולה לישיב יחדיו ללמוד יחדיו לאכול ולשתות ובמשך כל היום להחליף בניהם רגשות והרפתקאות אשר עוברים עליהם ומתאחדים זה עם זה.

ולעומת זאת במשפחה אשר לא זכתה לכל זה עליהם מתקיים המאמר (סוטה מ"ט) "בן מנבל אב, בת קמה באמה וכו'... הבן אינו מתבייש מאביו". בעוונותינו הרבים משפחות כאלו מתפרקות והרבה רובצת שם הקנאה, השנאה והתחרות רדיפת בצע וממון ואפילו בעוד הוריהם בחיים דנים הם במה שיורישו להם במותם, ה' ירחם. לכן צריך האדם אשר בשם "זרע ישראל" יכונה, לכלכל דבריו במשפט, ימצא זמן לישיב עם ילדיו בעודם קטנים ולשוחח אתם בדברי מוסר ולשאול אותם על למודיהם לחזקם במצוות לתקנם ועוד. וה' יעזרנו על דבר כבוד שמו המהולל לעד ולעולמי עולמים. אמן ואמן.

מפי עוללים ויונקים יסדת עוז

"מפי עוללים ויונקים יסדת עז למען צורריך להשבית אויב ומתנקס"
(תהלים מזמור ח' פס' ג').

פרוש: "מפי עוללים" אלו הם תינוקות של בית רבן שלומדים תורה בלא חטא.

ו"יונקים" אלו תינוקות שבעריסות שאינם יכולים לדבר עדיין ואמותיהן אומרות להם פסוקים.

"יסדת עוז" פרוש שבזכות התורה שאדם מחדיר לבניו עוד כשהם קטנים בונה לו יסודות טובים וחזקים כי התורה שהילד לומד בקטנותו מחדירה בו יסודות טובים של אמונה וביטחון בבורא יתברך. וכל זאת למה?

"למען צורריך" אלו הרוצים לעקור את האמונה מילדי ישראל שאין לך צורך יותר גדול מזה שמחליש את עם ישראל מן התורה והמצוות.

"להשבית אויב" שאם הילד יקבל יסודות טובים בילדותו יוכל הוא להשבית את האויב שלו. (אלו האפיקורסים למיניהם).

"ומתנקס" אלו שכל מטרתם היא להתנקס, שהנקמה נעשית בלא כל סיבה וה' יצילנו מאותם מזיקים אמן ואמן.

לא יגעו לריק

(ישעיה ס"ח פס' כ"ג)
"לא יגעו לריק ולא ילדו לבהלה כי זרע ברוכי ה' המה וצאצאיהם אתם".

תפילה זו רומזת על גידול הילדים שלא יצאו לתרבות רעה, שאם ילד יוצא לתרבות רעה זוהי יגיעה לריק שהרי כל תכליתו של האדם בעולם הזה היא לגדל את בניו בדרך התורה והמצוות.

נשאלת השאלה מדוע הפסוק מדבר בלשון רבים "לא יגעו לריק" ?

פירוש: מפני שפסוק זה מדבר על הורים ומורים שעוסקים בחינוך הילדים.

"לא ילדו לבהלה" מדבר על צער הלידה שזהו צער גדול יותר כמו שכתוב (בבראשית ג' פס' ט"ז) "בעצב תלדי בנים" ופירש רש"י: "עצבונך" צער גידול בנים, "הריונך" צער העיבור, בעצב תלדי בנים" צער הלידה.

והדבר הנותן כוח לאשה שתרצה ללדת ילדים זה שבניה יגדלו בדרך התורה, ואם חס ושלום ילדים לא הולכים בדרך התורה אזי צער הלידה אינו כדאי. כמו שכתוב (בבראשית פרשת תולדות כ"ה פס' כ"ב) "ויתרוצצו הבנים בקרבה ותאמר אם כן למה זה אנכי ותלך לדרוש את ה' ". פירש רש"י: אם כן זהו גודל צער העיבור, למה זה אנכי מתאוה ומתפללת על הריון ותלך לדרוש את ה', לבית מדרשו של שם הלכה, כדי שיגיד לה מה תהיה בסופה. עד כאן דברי רש"י.

ונראה לפרש שרבקה היתה מודאגת איזה בן יצא ממנה והאם הצער כדאי או לא? לכן שאלה זו מתיחסת לסוף וכשהסבירו לה שיש לה בן צדיק שמחה ויכלה לסבול צער הלידה.

וה' יזכנו לעבוד את עבודתו יתברך ביראה ואמונה. אמן ואמן.

תורה צוה לנו משה

על דוגמא אישית כבר כתבנו ויש עוד הרבה מה להאריך בנושא זה אלא שאני אגע בעוד נקודה אחת שבו והיא, לאב הרוצה שבנו יגדל ויהיה צדיק שלומד בשקידה, הדרך היא לתת דוגמא אישית בלימוד התורה ולהחדיר בילד דבר זה ע"י האופן בו הוא עצמו לומד תורה והחשוב מכל, אפילו אם האב לא אברך כולל, בזמנו הפנוי יראה לבנו שהוא שוקד על התורה ובנו ילמד ממנו, וגם הוא ירצה להתעלות בתורה ותטבע בו התמדה זו וכמובן כשהאב לומד צריך הוא ללמוד עם הרבה חשק בלימוד. ולכן אם

האב לומד בכולל כשבא הביתה וסיים שיחתו עם רעיתו צריך ללמוד ולהראות לילד שהוא אוהב תורה ועל ידי זה יחדיר בילד דבר זה בתוך עמקי נשמתו.

וזהו שכתוב (דברים ל"ג ד') "תורה צוה לנו משה" דוקא לכולנו ואף אחד אינו יכול להוציא עצמו מן הכלל כמבואר בהלכות תלמוד תורה בין עני בין עשיר חייבים בתלמוד תורה ואפילו הוא חולה או בעל יסורים חייב בתלמוד תורה.

לכן צריכים האבות להתחזק בדבר זה ולהשתדל להתמיד בלימוד בכלל ובפרט ליד ילדיהם שעיקר לימוד הילד הוא מההורים שנאמר "תפארת בנים אבותם" (משלי י"ז). וה' יעזרנו על כבוד שמו. אמן ואמן.

הוכח תוכיח

כשאין תורה בבית אז גם דרך ארץ אין ואין גם מי שיוכיחו אם כבר מישהו רוצה להוכיח בבית כזה מיד יחזור בו, מאחר שהוא (המוכיח) אינו מושלם והוא לא "טלית שכולה תכלת" ואז ה' ירחם התוצאות הרוות אסון, שאז אין מי שיגיד מה תעשה ואיך תפעל ואיש הישר בעיניו יעשה. ובבית כזה כמובן שאין שלום ועל זה אמר שלמה המלך ע"ה בחכמתו (פרק י"ט פס' כ"ו): "משדד אב יבריא אם, בן מביש ומחפיר" ופירש רבנו יונה זצ"ל: "משדד אב יבריא אם, לפי שדבר למעלה על התכחת, י כיר עתה את אשר יקרה את האב ואת האם, מחשוך שבטם ולא יוכיחו את בנם. כי "בן מביש" בחסרין דעתו "ומחפיר" בסכלות מעשיו "משדד אב ויבריא אם". וענין "משדד", שישחית וישדד נכסיו. ואמר "יבריא אם". אין הסבלנות מצויה בנשים כמו באנשים, על כן תברח מפניו ולא תוכל שאת". עד כאן למדים בקיצור. וממה שביארנו על זה שישחית וישדד נכסי האב רואים זאת היום במשפחות אשר עזבו דרכי אבותם ואשר תורה אינה מזומנת בביתם ששם האב לגבי ילדיו כבר מזמן החליף את שמו ל"בנקאיי" וכל שיחת הילדים והאב היא בעניני כספים "אני צריך כסף" "למה אתה צריך"? "לקנות כך וכך" "טוב קח כך וכך" "לא זה לא מספיק תן לי עוד" וכו' (אין כאן מקום להאריך) וזה פשוטו של פסוק "משדד אב". "ויבריא אם" הכונה היא שאם היה שלום בית אי פעם אז עם ילדים כאלה מתפרק והולך לו כי לפעמים עיקר שלום הבית זה בזכות הילדים ובבית כזה כיצד יהיה שלום בית.

ואת זה רואים כאשר אברהם אבינו ע"ה גרש את הגר זה מפני שישמעאל אשר יצא לתרבות רעה (כן פירש רש"י בראשית כ"א) וזה הדבר אשר גרם לגירוש אמו וזהו פירוש "ויברית אס". לכן נלמד מכאן כמה אדם צריך להוכיח לבניו ולבני ביתו אשר ילכו בדרך ה' וישמרו מצוותיו ודרכיה דרכי נועם ויהי רצון שנזכה לילך בדרכי החיים ולידבק בחי העולמים. אמן ואמן.

יום הדין

זמן רישום הילדים לבתי הספר וגני הילדים הוא הזמן שההורים קובעים בידיהם את גורל הילד וצאצאיו למשך דורי דורות ובדרך כלל ישנם הורים שמתנהגים בקלות ראש ורק בדרך לעיריה הם מחליטים ביניהם היכן בנם ילמד ואיזה חינוך הוא יקבל ודוקא כאן הם אינם מבררים היכן החינוך הטוב וכל כך עצוב לראות בזמן הרישום שהדלפק ששם רושמים את הילדים לבתי הספר החילוניים הומה אנשים ולעומתו הדלפק של בתי הספר החרדים, בודדים עומדים להרשמה.

והנה מעשה בספר לבן דוד של החיד"א באלהו הנביא ורבי יהושע, שאלהו הנביא הראה לו חנות שמוכרים שם בשר לא כשר והתור בה ארוך וריח רע וזבובים מצויים שם ואנשים רבים ודוחפים האחד את השני ומשלמים בעבור זאת הרבה כסף. לקח אלהו את רבי יהושע לחנות אחרת שהיתה נקיה עם ריח טוב שמוכרים שם בשר כשר ולא ביוקר ואין שם הרבה אנשים.

וכך הוא המצב ברישום לבה"ס, צד אחד מלמדים את הילדים חינוך חופשי שגורם שהילדים לא יכבדו את הוריהם ו"אסור" שההורים יגידו להם מה לעשות ודרך ארץ רחוקה מהם ואין הם אומרים שמע ישראל וישנה גם הסתה נגד התורה ואפיקורסיות נגד ה' יתברך וההורים שמים את ילדיהם בבתי הספר הנ"ל (החילוניים)

לעומת זאת בבתי הספר החרדיים מלמדים את הילדים דרך ארץ, כבוד הורים, אהבת חברים, חסד ויראת שמים אאהבת התורה ולומדיה, הלא כולם יודעים שהחינוך הטוב ביותר הוא רק במוסדות של תורה ועלנו בני התורה ואוהבי ה"מוטלת האחריות לעשות מאמצים ולשכנע לרשום את הילדים למוסדות תורה כמו שחוזר ואומר מורנו ורבנו הרב עובדיה יוסף שליט"א שזהו ה"עצת לעשות לה' הפרו תורתך". וה' יעזרנו על דבר

מידת הגזל

צריכים ההורים להקפיד על הילדים ולהחדיר בהם את חומרת מידת הגזל שמדה זו כאשר לא עוקרים אותה בקטנות אזי קשה לעוקרה בבגרות שההרגל נעשה לטבע.

מסופר על אדם אחד שהיה רגיל לגזול עד שהיה נותן כסף לאשתו ולאחר מכן היה מכייס אותה וכך היה עושה ואחר כך מחזיר לה את כספה. אמרה לו אשתו "מדוע אתה עושה לי כך? דבר זה מצער אותי!" וענה לה שאינו יכול להפסיק כי הוא רגיל בזה מקטנות.

ועוד מעשה שסיפר הרב יעקב סופר שליט"א בשם רבנו יוסף חיים זצ"ל.

מעשה באיש אחד שהיה גונב וגזול מן כל הבא ליד ו"סוף כל גנב לתליה" וכך היה עם אותו האיש. וידוע ששואלים לפני התליה את האדם אם יש לו בקשה אחרונה לפני המוות וכן שאלו את אותו האיש שגזל מה היא בקשתך האחרונה אמר להם אני רוצה את אמא שלי וכן עשו, הלכו והביאו את אמו. אמר לאמו רוצה אני לתת לך נשיקת פרידה, הסכימה האם ונגשה לבנה. בעת הנשיקה אחז הבן את לשון אמו והוציאה ממקומה, אמרו לו האנשים מסביבו "רשע, כך אתה עושה לאמך?" אמר להם, כן, כך עושה אני לאמי". "שהיום הזה אני הולך לתליה בגלל הלשון שלא הוכיחה אותי". כאשר הייתי קטן והייתי בא מבית הספר ומביא דברים של אנשים אחרים והיתה שואלת אותי מאיפה זה, הייתי אומר לה שמצאתי את זה והיא היתה מעודדת אותי והיתה אומרת לי שיש לי הרבה מזל שתמיד אני מוצא דברים, אז לשון זו שעודדה אותי צריכה להחתך.

לפיכך צריכים ההורים לפקוח עין על ילדים שלא "ימצאו" יותר מדי מציאות. וטוב גם לפעמים לומר לילדים שלא לגעת יותר מדי בדברים שמוצאים והכוונה לדברים שאין בהם סימן על מנת להשיבו לבעליו, שכן אם יש סימן רצוי לחנכם למצות "השבת אבידה" ולתלות מודעה: "נמצא כך וכך... במקום כך וכך... ניתן לקבלו על ידי סימנים אצל משפחה פלונית וכו'..." ושלא ישתמשו בחפץ כיון שהוא "לא שלנו" וכל זאת על מנת לעקור ממנו מידה זו כי הילד לא מבחין בין מציאה לגזלה

ולזה קוראים חינוך

מעשה שקרה לי בכ"ט באייר התשנ"ה ערב ראש חודש סיון בו חל חג מתן התורה. באותו הערב עליתי למונית הרדיו היה דלוק ובקשתי מהנהג לכבות את הרדיו, עוד לפני שהספיק הנהג לכבות את הרדיו שמעתי שמאות ילדים באשדוד ישבו על הדשא ביום שבת קודש בסוף המשחק לאחר שהפסידה קבוצתם, הם בכו וקרעו את בגדיהם וכאשר שמעתי דבר זה לבי נצבת בקרבי וחשבתי לעצמי על מה בכו אבותינו ועל מה בוכים היום. אבותינו בכו בגלל שהפריעו להם לשמור שבת והיום בוכים על דשא שמחללים עליו את השבת.

וחשבתי מדוע בכו אותם ילדים? ומיד עלה במוחי שילדים אלו, נשמתם בעולם הזה מבוזבזת במגרשי הכדורגל ובחילול שבת קודש, ולכן הבכיות שלהם היו בעצם בכיות של נשמתם.

ועוד לזה קוראים חינוך, כאשר יושב לו האבא עם שקית גרעינים במגרש הכדורגל בשבת קודש ושולח את הקליפות לכל עבר, כשמימינו הבן האחד ומשמאלו הבן השני, לפתע מתפתחת מסכת קללות שאסור אפילו לכתוב אותם, ולזה הם קוראים חינוך? איפה נשמע כדבר הזה? והכל ברור לנו ואין צורך להאריך ויהי רצון שה' יחזיר בתשובה את כל עמו ישראל אמן ואמן.

שלא לפגוע בילדים

ההורים צריכים להזהר מאד מאד שלא לפגוע בילדים ושלא לזלזל בהם וכמו שכתוב "לא תלבין פני חברך ברבים". הכתוב מיחס את אותה

החשיבות גם לילדים שלך וכמובן שאסור להכות את הילדים בפני אנשים או ילדים אחרים שדבר זה פוגע בילד מאד. אם הילד יראה שאביו אינו מכה אותו ליד אנשים או חברים אלא קורא לו ביחידות, דבריו של האב מתקבלים באהבה ובהבנה אצל הילד. וכמה פעמים ראיתי הורים שמכים את ילדיהם בבית הכנסת ליד כל האנשים וכל זה מפני שהילד אינו עונה אמן או שאינו מתפלל ונשאלת השאלה האם ה' רוצה תפילה כזו? או אמן כזה? ויש לי עצה טובה שאבא או אמא שרוצים שילדיהם יתפללו כמו שצריך להתפלל אזי הם עצמם יתפללו בכוונה ויענו אמן וקדושה בשמחה ולא ידברו בבית הכנסת וממילא, הילדים ילמדו מהם וינהגו כמוהם שהרי כתבנו שההורים הם המראה של הילדים. וה' יעזרנו על דבר כבוד שמו, אמן ואמן.

צער גידול בנים

הורים שזכו לילדים צריכים להיות שמחים במתנה זו שה' נתן להם ולא חס ושלום יכפרו בטובת הקב"ה והכוונה פה היא שכל היסורים שעוברים עלינו צריכים אנו לקבלם באהבה ובשמחה.

לדוגמא: כאשר צריך לקום באמצע הלילה לחמם אוכל לתינוק, האם היה עדיף לקום ולראות מטה ריקה. או קול של תינוק בוכה, ישנם אנשים שמצפים שרק ישמע בביתם קול של תינוק בוכה, או להחליף חיתול, שישנם אנשים שמצפים ומתפללים לזה, ורצים לבתי החולים ולרופאים בתקווה שיהיה להם ילד. לכן צריכים אנו להיות שמחים ולהראות לילדים שאנו שמחים בהם ורוצים אותם ואוהבים אותם ושה' נתן אותם לידיים טובות וכל שכן שלא להשתמש במילים כגון נמאס לי, אוף, איני יכולה עוד לסבול אותך ועוד מילים דומות ששוברות את הילדים והם מרגישים כאילו באו לעולם בטעות ושהם לא רצויים בעולם הזה. אלא צריך לנהוג להיפך לעודד אותם ולומר לו: "תודה לה' שנתן לי ילד כמוך צדיק וישר, בריא וחמוד..." ולהראות כמה שההורים שמחים שיש להם ילדים וכמה תפילות הם התפללו בעבורם ודבר זה ישרה אוירה טובה חמה ונעימה בבית ויהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שיזכה את כל נשות עמו ישראל בזרע קדש של קימא לתורה ולמצוות! אמן

דבר בעתו מה טוב

לזמן יש חשיבות רבה לפיכך ההורים צריכים למצוא את הזמן והרגע הנכון לכל דבר. לדוגמא, ילד שמזמין לביתו ילדים אחרים, צריכים ההורים לכבד את החברים שבנם מארח, ובזמן זה צריך לתת לילד הרגשה של בטחון עצמי, שהוא ילד טוב ושבבית אוהבים אותו מאד וכל שכן שבזמן זה לא לצעוק עליו ולא לפגוע בו חס ושלום. ועוד דבר חשוב שבזמן שהילד משחק עם החברים בביתו שלא יאמרו לו "להוריד את פח האשפה" או "לשמור על האח הקטן" או כל מני שליחויות למיניהם (שסובלים דחייה לזמן מאוחר יותר) מפני שבמצב זה יכולים לגרום לילד שיענה בשלילה ובכך יוצר מצב לא נעים.

ועוד בזמן שהילדים משחקים ביניהם בגינה או במגרש המשחקים והילד יודע שזמן זה הוא זמן משחקים ופתאום ההורים נזכרים שהילד צריך להכין שיעורים ואז הם קוראים לו שיעלה ויעשה את השיעורים שלו קודם, הילד אמנם יעלה לעשות שיעורים כי לא תהיה לו ברירה אך האיכות של השיעורים והריכוז של הילד בשיעורים יהיו מאד נמוכים, כי הוא יחשוב על החברים שלו שמשחקים להם למטה כתוצאה מכך הוא יתיחס לשיעורים כדבר שלילי המפריע לו בחיים, הלא די לנו במה שהיצר מקשה עליו לפיכך צריכים אנו שלא להוסיף עוד קושי על הילדים ולמצא בשבילם את הזמן המתאים לכל דבר כמובן, עד כמה שאפשר וה' יעזרנו ואמן.

להיות אמא

צריכים ההורים לזרז את הילדים בעבודות הבית במיוחד את הבנות כדי שהם יתרגלו לעסוק בענייני הבית לדוגמא: מדי פעם לתת לילדה מטלית ולבקש ממנה לנגב את הארון או קצת להדיח כלים או להלביש את

הילדים הקטנים וכדומה על מנת שתתחנך בזה ושלא תיתפס לעצלות שתפגע בה בעתיד שבזה האשה נמדדת, בבנין הבית היהודי.

היום בדורנו יש כל כך הרבה עומס על הבנות בשיעורים עד שאין להם זמן לעסוק בעבודות הבית וחבל. שבזה נמדדת האשה, האם יודעת לבשל או האם היא נקיה ומסודרת וזהו התפקיד של האשה ובה צריכים ההורים להשקיע.

ומעשה שהיה עם מחנך שביקשו אותו שיבחן את הבנות בסוף השנה, נענה הוא לבקשה וכך עשה, הזמין את כל הכיתה לביתו והם המתינו לרב. לפתע יצאה אשתו של הרב נכנסה לחדר בצניעות למופת והגישה עוגה לכל אחת ואחת מן הבנות שהיו בחדר, הנערות ברכו על העוגה ואכלו ממנה.

לאחר שסיימו לאכול נכנס הרב וכל הבנות ציפו למבחן, והנה הרב שואל אותם האם העוגה היתה טעימה? והן אמרו וענו שהעוגה היתה מאוד טעימה. אמר להם האם אתן יכולות לאפות עוגה כזו? והרמז ברור הוא שלאיש לא משנה אם האשה תדע עוד פרוש של רש"י או עוד פלפול או קושיא. אך אם האשה לא תדע כיצד לבשל, אזי דבר זה ישנה לאיש שלה מאוד ולכן חשוב שהאשה תדע ותלמד כיצד לבנות ולטפל בביתה ולבנות אותו בחכמה וה' יעזרנו "על דבר כבוד שמו" אמן ואמן.

שלא להפלות בין הילדים

צריכים ההורים שלא להפלות בין הילדים שדבר זה מביא לקנאה בניהם, כמו שכתוב (במסכת שבת י' עמ' א') :

"... ואמר רבה בר מחסיא אמר רב חמא בר גוריה אמר רב: לעולם לא ישנה אדם בנו בין הבנים, שבשביל משקל ב' סלעים מילת שנתן יעקב אבינו ליוסף יותר משאר בניו, נתקנאו בו אחיו ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים". וכמובן שאין להפלות אחד הילדים לרעה מאיזו סיבה שלא תהיה, בין שכלית, בין גופנית, בין רוחנית וכו' כמו שעלול לקרות במקרה שילד נולד להורים שלא שמרו טהרת המשפחה והוריו מדביקים עליו מעין תווית של ילד סוג ב' ומתנכלים אליו אפילו שלא במודע, כיון שחושבים שזהו ילד טהור והאחר לא, ולפי מחשבה זו מתיחסים לילדים ודבר זה הוא חמור מאוד ואסור שיקרה, כי תווית מעין

זו עלולה לרדוף את הילד כל חייו ולפיכך צריכים ההורים להתיחס לכל ילד בשווה, בכבוד באהבה ובחום וכל המוסיף הרי זה משובח ויהי רצון שנזכה שהשלום ישכון ביננו אמן כן יהי רצון.

לא המדרש עיקר אלא המעשה

העיקר בחינוך הילדים הוא הדוגמא האישית של ההורים, לכן הורים הרוצים ילדים בני תורה ובעלי מידות טובות, צריכים הם לעבוד על עצמם במידות שלהם והתמדתם בתורה כי זהו עיקר המסר שהילדים לומדים. כמובן חוץ מדיבורים ודרשות על כך או סיפורי צדיקים ובדבר שההורים יראו לילד יותר חריצות ושמחה בעשיתו, את זה ילמדו הילדים ולכן צריכים ההורים להשתדל בקיום המצוות או בלימוד התורה להיות בשמחה ולעשותם בכוונה (לפחות ליד הילדים, ומתוך שלא לשמה בא לשמה) ורמז לדבר ממה שאמרו חז"ל (בבא מציעא ק"ז): "קשוט עצמך תחילה ואחר כך קשוט אחרים" כלומר, קשט עצמך בתורה ומצוות, כמו בתכשיט יקר וחשוב שגם כל רואיך (בניך) יראו את זה עליך (את התורה ומצוות) כמו תכשיט וממילא ירצו להתקשט באותו תכשיט. וזהו שכתוב "זה. אלי ואנוהו" (שמות ט"ו, ב') ופרשו חז"ל (שבת קל"ג): "התנאה לפניו במצוות סוכה נאה, ציצית נאה, לולב נאה, ופשוטים הם הדברים.

כמובן שלא צריך להתנהג בחריצות ושמחה בעניני חול ולעומת זאת בעניני קודש בעצלנות. ודוגמא לדבר זה, כשאדם צריך ללכת לעסקיו ואם לא ילך יש בזה הפסד ממון, אך בחוץ יורד גשם. מה יעשה אותו אדם, או לוקח מעיל ויוצא בגשם, או נוסע במונית מפני הגשם. באותה ההתנהגות בדיוק צריך אדם לנהוג גם כאשר צריך לילך לשיעור תורה קבוע ויורד בחוץ גשם, וכי כסף יותר חשוב הוא מתורה ומצוות? והרי כתוב: "טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף" (תהילים קי"ט, ע"ב).

מה עוד שזהו מוסר וחינוך גרוע מאוד לילדים שרואים שההורים בכסף מקפידים ובתורה מזלזלים חס ושלום.

ועוד על מכשירים חשמליים רהיטים חדשים מאכלים ומותרות השייכים לעולם הזה, אדם מוציא כספים בלי חשבון ברוחב לב, אך על רוחניות, ספרי קדש, צדקות, מצוות וכדומה אדם חושב הרבה.

ולכן ההורים צריכים לדעת שכדי להצליח בחינוך ילדיהם, צריכים הם לתת לילדיהם דוגמא אישית למופת, כי ההורים הם המראה של ילדיהם ועיני הילדים נשואות אל הוריהם, כמו שכתוב "תפארת בנים אבותם" (משלי י"ז, ו'). אם כן הורים המשקיעים את כוחם ומרצם בענייני העולם הזה, רוב הסיכויים הם, שלא יצליחו.

משל למה הדבר דומה, לרופא המנסה לשכנע אנשים שלא יעשנו סיגריות ושזה לא טוב לבריאות, בעוד הסיגריה דלוקה בידו והוא בעצמו מעשן אותה.

ולעניינו, הורים אינם יכולים לצפות שילדיהם ישאפו בראש ובראשונה לתורה ולמצוות כל עוד אין הם נותנים להם את הדוגמא הראויה לכך.

וה' ברחמיו יגן בעדנו ויצליחנו בחינוך ילדינו ויעזרנו לתת דוגמא אישית טובה לכל אחד ואחד מילדינו ולכלעם ישראל ולקדש את שמו הגדול והנורא, אמן

צאי לך בעקבי הצאן

צריכים אנו לדעת שילד הוא בסך הכול ילד, וצריך להבין את מעשיו ודבורו ולהתנהג אתו בסבלנות ולפעמים אפילו להכנס לעולמו לתת לו הרגשה שחלומותיו ודמיונו הם מציאות ואם אי אפשר מחמת שאין זמן לכך וכדומה צריך להתחמק ממנו בחכמה, ולא לומר לו שמה שהוא אומר הם דברים שלא לענין ושיפסיק בכך, אלא יתחמק בצורה שלא יפגע הילד, ולזה אמרתי צריך לחדור לעולמו וכשילד עושה תעלולים ומשתולל לא להכותו בשביל כך אלא לדבר איתו כמה שיותר בשפה רכה וכמובן שבעת שמתפלל יעתיר בעד בניו רק לטוב וילמד עליהם זכות.

ועל כן ראיתי להביא לכאן לחיזוק אגדה אשר ראיתיה בספר אשר נקרא אוצר אגדות נביאים וכתובים וזה לשון המדרש:

"רבנו של עולם" אמר אברהם אבינו לפני הקב"ה למראה חורבן הבית "גלוי וידוע לפני שהתהלכתי לפניך באמת ובתמים. עשר פעמים ניסית אותי ועמדתי בכל הנסיונות. לא התלוננתי מעולם על מעשיך. ואתה הבטחת לי: את הארץ הזאת אתן לבניך עד עולם. ועתה, רבנו של עולם, היכן הם בני? ארצם שוממה, ובית המקדש, המקום בו העליתי לפניך את

בני לעולה, חרב גם הוא, ובניי, מה עלה בגורלם? במיתות משונות מתו והנשאים גלו לארץ זרה. "ראה ה' בצערו של אברהם אבי האומה וענה לו: "אברהם אהובי, עשיתי זאת כי חטאו בניך, השתחוו לעץ ולאבן מעשה ידיהם ולא שמעו לתוכחות הנביאים ששלחתי אליהם להחזירם בתשובה". "אולי עשו זאת בשוגג? בלי כוונה", ניסה אברהם ללמד זכות על בניו "לא! במזיד, במחשבה וברצון עשו זאת. "ענה לו ה'. "ואולי רק מעטים חטאו והשאר כולם צדיקים?" השתדל שוב אברהם אבינו להצדיק את בניו. וכשהשיב לו הקב"ה שכמעט כולם חטאו, שאל מדוע לא עמדה להם זכות מצות "ברית מילה" שמקיימים הם. גם מצוה זו לא קיימו, ענה לו ה', "אם כן אולי היה עליך להמתין מעט, יתכן שהיו חוזרים בתשובה", לא הרפה אברהם אבינו. חכיתי להם זמן רב וככל שעבר הזמן כן גדלו חטאיהם ורבתה חוצפתם", השיב לו הקב"ה. ועדיין לא ויתר אברהם אבינו ושאל:

"האם יש לך עדים שיעידו על בני ישראל שעזבו תורתך?"

ויען לו הקב"ה: "תבוא התורה ותעיד בהם". מיד התייצבה התורה הקדושה לידם, ואברהם אבינו פנה אליה ואמר: "האינך מתביישת להעיד רעות על בני ישראל? האם שכחת את יום קבלת התורה? היום בו הציע אותך הקב"ה לכל העמים ולא רצו לקבל אותך, רק בני ישראל רצו בך ואת רוצה לדבר עליהם רעות?" לשמע הדברים התביישה התורה והלכה משם בלי להגיד דבר רע על בני ישראל; ויאמר הקב"ה: "התורה סרבה להעיד. יבואו נא עשרים ושתיים האותיות שבהן נכתבה ויעידו נגדם". מיד התייצבו האותיות לפניו. האות א' עמדה בראשן ואליה פנה אברהם ואמר: עשרת הדברות שנתן ה' לעם ישראל בהר סיני מתחילים בך, אנכי ה' אלקיך אמר הקב"ה בראשונה וכל ישראל ענו ואמרו: "נעשה ונשמע".! האם רוצה את לקטרג עליהם עכשיו? שאל והא' נסוגה אחורה ולא רצתה להעיד. מול האות השניה בא"ב, האות ב', עמד אברהם ואמר: "החומש הראשון בחמישה חומשי התורה נפתח בך. "בראשית ברא אלקים"... כתוב, תורה זו קיבלו על עצמם בני ישראל בשעה ששום אומה לא רצתה בה, ועתה רוצה את להעיד נגדם?" מיד הסתלקה גם האות ב' ולא אמרה דבר. גם אל האות השלישית, האות ג', פנה אברהם ואמר: "בראש מצוות ציצית כתובה את, שנאמר: "גדילים תעשה לך"... "האם ישנו עם שמקיים מצות ציצית כמו עם ישראל? במסירות נפש קימו בני ישראל מצוה זו בכל הדורות ואת רוצה להעיד נגדם?" שאל, וגם האות ג' הסתלקה בבשת פנים ולא אמרה דבר נגד העם.

שאר אותיות הא"ב שמעו את דברי אברהם אבינו אל שלוש האותיות הראשונות וידעו שגם להן לא יהיה מה לענות לאוהבם של בני ישראל, מיד הסתלקו כולן ולא העידו נגד עם ה'. לאחר שהלכו האותיות פנה שוב אברהם אל הקב"ה ואמר: "רבונו של עולם! רחם נא על בני! אתה יודע כמה בודד הייתי במשך מאה שנות חיי עד שזכיתי להולדת בני יחידי

יצחק. אתה יודע כמה שמחתי כשראיתי גדל והוא טוב וצדיק, והנה בהיותו בן שלשים ושבע בקשת ממני להקריבו לפניך. בלי לומר דבר כבשתי רחמי ובלב שלם העליתי אתו על המזבח לפניך. זכור נא ה' אלקי שלא התחננתי לפניך להצלת חיי בני, ורחם על בני. יודע אני שחטאו אבל גם בארץ גלותם שומרים הם על מצוות התורה ולא מתחתנים עם נשים נכריות, לעולם לא יהיו כמו הגויים ולא יתערבבו בהם, רק אליך ה' אלקים הם מתפללים ומבקשים שתציל אותם בעת צרתם". יצחק אבינו, בנו של אברהם, שמע את תחנוני אביו והצטרף גם הוא לבקשת הרחמים על בני ישראל. ויאמר יצחק אל הקב"ה: "רבונו של עולם, יודע אתה שהלכתי עם אבי אל הר המוריה בלב שלם. ידעתי שהולך הוא להקריב אותי לפניך, לא בכיתי על שנגזר עלי למות בגיל כה צעיר. בשמחה הושטתי את צוארי לשחיטה כדי לקיים מצותך האם שכחת זאת ה' אלקי, ואינך מרחם על בני בזכותי?" גם יעקב אבינו בכה ואמר: "ה' אלקים. עשרים שנה גרתי בבית לבן הרשע כשברחתי מפני אחי עשו. בכל אותם שנים סבלתי, לבן רימה אותי והציק לי בלי סוף. כשברחתי מביתו ומבני משפחתי רדף אחרי, וכשנצלתי ממנו בא עשו לקראתי ורצה להרגני ואני מסרתי נפשי על בני ושמרתי עליהם. ואתה מסרת אותם ביד אויב ולא רחמת עליהם?"

עתה הגיע תורו של משה רבנו מנהיגם של בני ישראל שהוציאם ממצרים ונתן להם את התורה. גם הוא נשא עיניו ואמר בתחינה: "ה' אלקי ארבעים שנה הנהגתי את עמך במדבר והובלתי אותם אל ארץ אבותיהם. פעמים רבות הציקו לי בניך. טענות ותלונות בלי די היו להם. ואני שתקתי, סבלתי וויתרתי. לבסוף כשזכיתי לעמד בשערי הארץ הקדושה, לא הרשית לי להכנס לתוכה. בכיתי והתחננתי לפניך, אך לשוא. ועכשו שלחת לקרא לי לבוא לבכות על הצרות שהבאת עליהם? מהטוב שנתת לעמך, מזכותם להכנס לארץ הקדושה, לא נהניתי אולם בצרות שלהם רוצה אתה שכן אשתתף". באותה שעה זעק אברהם אבינו ואמר: "רבונו של עולם. אל רחום וחנון! האמנם אין תקוה לבני ואין סוף לצרותיהם?" מיד יצאה בת קול ואמרה: "אל דאגה בני! לעולם לא יהיה סוף לעם ישראל, דומים הם לזית שמוציא שמן זך רק אחרי שכותשים אותו, כך גם בני ישראל לאחר שמקבלים הם עונשים קשים, צרות ויסורים, נעשים הם זכים וטהורים, רק אז זוכים הם לישועה".

דברי הנחמה של הקב"ה עודדו את אבות האומה, ואברהם אבינו אבי האומות אמר: "מחכה ומקווה אני שכל עוונותיהם של בניי ימחקו ויתכפרו בארצות גלותם וכשיעלה הרצון מלפניך, רבונו של עולם תסלח להם ותשיב אותם אליך במהרה, ואז יזכו לשוב לארצם ולבנות בית מקדשם כבתחילה.

מכאן נלמד, אנו שחפצים לילך בדרכי אבותינו ומתפללים על זה תדיר "מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי", צריכים אנו לילך בדרכיהם ולהעתיק נתיבותם ותמיד ללמד זכות על בנינו וה' יעזרנו להמשיך מסורת אבותינו,

אמן

כן

יהי

רצון.